Ἀριθ. 152 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10. ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθυντέως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 26 Νοεμβρίου 1878

ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

«Σαραντατέσσαρες χιλιάδες γρόσια εἰς τὸ κεμέρι τοῦ Μήτρου Ἀγραφιώτη. Ἀπὸ αὐτὰ αἱ τριάντα χιλιάδες νὰ δοθοῦν εἰς ταῖς τσούπαις μου· νὰ τὰς περιλάβουν οἱ δύο Μήτριδες τοῦ Σκυλοδήμου καὶ Ἀγραφιώτη. Δύο χιλιάδες νὰ πάρῃ ὁ ἕνας Μῆτρος καὶ δύο ὁ ἄλλος, ὅπου μὲ ἐδούλευαν. Χίλια νὰ πάρουν ἐκεῖνοι ὅπου θὰ μὲ θάψουν. Δύο χιλιάδες ἔχει ὁ γραμματικός, τέσσαρες χιλιάδες γρόσια τῆς Μαργιώς.[1] Τὰ ἄλλα νὰ μοιρασθοῦν διὰ τὴν ψυχήν μου. Αὐτὰ ὁποῦ ἔχω εἰς τὴν σακκούλαν μου νὰ τὰ λάβουν οἱ γραμματικοὶ καὶ τζαουσάδες μου.

21 Ἀπριλίου.

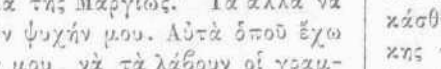

Τὸ τουφέκι καὶ ἄτια μου νὰ πᾶνε τῶν παιδιῶν μου, καὶ ὥρα μου. Ἓξ χιλιάδες γρόσια μοῦ θέλει ὁ Νοταρᾶς Ἰωάννης· δεκαπέντε χιλιάδες γρόσια ἔχει ὁ Μῆτρος τοῦ Σκυλοδήμου διὰ τὸν Νασονίκα καὶ λοιποὺς, Δαγλῆ καὶ ἄλλους ἀξιωματικούς.»

Τὸ πρωτότυπον τοῦ πολυτίμου τούτου ἐγγράφου ἐδωρήσατο ἐσχάτως τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλλ. ἔθνους κ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, ὅστις ἐφιλοπόνησε τῷ 1858 ἐκτενῆ βιογραφίαν τοῦ ἀειμνήστου στρατάρχου. Ἐκ τοῦ ὡραίου τούτου ἔργου, ἀληθοῦς ἱστορικοῦ καλλιτεχνήματος, ἐξαχυολογήσαμεν τὰ ἑπόμενα·

Σ. τ. Δ.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΣΤΙΓΜΑΙ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

. . . . . .

Ἐπειδὴ τὸ κίνημα ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ τὴν 23 (Ἀπριλίου 1827), διαταγαὶ εἶχον δοθῆ εἰς ὅλον τὸν στρατὸν ν' ἀναπαυθῇ τὴν 22 καὶ νὰ ἀπέχῃ παντὸς ἀκροβολισμοῦ. Καὶ ὅμως τινὲς τῶν ἐν τῷ Φαλήρῳ σταθμευόντων Κρητῶν, ἀφοῦ ἔφαγον καὶ ἔπιον, ἐκίνησαν παρὰ τὴν δοθεῖσαν διαταγὴν καθ' ἑνὸς τῶν πλησιεστέρων ἐχθρικῶν ὀχυρωμάτων, ὅπερ, καί τοι κείμενον ἐπὶ χώρου πεδινοῦ, ἦτον ὅμως ἰσχυρότατον. Ὁ τουφεκισμὸς ἀκουσθεὶς ἐφείλκυσε πολλοὺς καὶ Ἕλληνας καὶ πολεμίους· οἱ μὲν ἔδραμον εἰς ὑποστήριξιν τῶν Κρητῶν καὶ ἐπεχείρησαν νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὸ ὀχύρωμα, οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἱππεῖς καὶ πεζοί, ἀντεπεξῆλθον πρὸς ἀντίκρουσιν αὐτῶν. Πολλοὶ Ἕλληνες ὁπλαρχηγοὶ προσῆλθον ἵνα καταπαύσωσι τὴν ταραχὴν καὶ ἐπαναγάγωσι τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς τάξεις των· ἀλλ' ἡ φωνή των δὲν εἰσηκούετο, καὶ ὁ κατὰ πρῶτον μικρὸς ἀκροβολισμὸς κατήντησε μετ' ὀλίγον μάχη σπουδαία. Μετ' ὀλίγον ὁ πάντοτε ἀτρόμητος Νικήτας πληγώνεται εἰς τὴν σιαγόνα, πληγώνονται δὲ καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ οὐκ ὀλίγοι στρατιῶται, ὥστε οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν. Ὁ Καραϊσκάκης τὴν στιγμὴν ἐκείνην κατέκειτο πυρέσσων ἐν τῇ σκηνῇ του· ἀλλ' οἱ πυροβολισμοὶ καὶ αἱ κραυγαὶ ἐξεγείρουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ληθάργου, καὶ τιναχθεὶς ἀπὸ τῆς κλίνης, ἐρωτᾷ τί τρέχει, πρὶν δ' ἔτι φθάσωσι νὰ ἐξηγήσωσιν εἰς αὐτὸν τὰ συμβάντα, βλέπει οἴκοθεν τὴν τῶν Ἑλλήνων τροπήν. Ἀναπηδήσας λοιπὸν ἀμέσως εἰς τὸν ἵππον του λαμβάνει ἀπό τινος τῶν παρατυχόντων τὸ γιαταγάνι του, καὶ συμπαραλαβὼν ὅσους τῶν ἱππέων ἢ ἐφίππων ἀξιωματικῶν ἀπήντησε καθ' ὁδὸν, ἐξορμᾷ κατὰ τῶν πολεμίων, μεταβάλλει τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων καὶ ἀναγκάζει αὐτοὺς ὑποχωρήσαντας νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν. Ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας παροξυνόμενος, δὲν ἔδειξε τὴν συνήθη αὐτοῦ φρόνησιν, καὶ, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ γενόμενα, προέβη μετὰ τῶν ὀλίγων περὶ αὐτὸν ἱππέων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρικῶν ὀχυρωμάτων, πυροβολῶν δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Κιουταχῆς ἐκπέμπει κατ' αὐτοῦ ὁλόκληρον τὸ ἱππικόν· οἱ περὶ τὸν Καραϊσκάκην, μὴ δυνάμενοι ν' ἀνθέξωσιν εἰς τοσοῦτον ἀνωτέραν δύναμιν, τρέπονται εἰς φυγὴν, ὁ δὲ, μείνας κατὰ τὴν συνήθειάν του τελευταῖος ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἵνα ἐνθαρρύνῃ τοὺς συναγωνιστὰς καὶ ἵνα μὴν ἀφήσῃ ν' ἀποβῇ ἐπιβλαβὴς ἡ καταδίωξίς των, πληγώνεται καὶ πίπτει ἀπὸ τὸν ἵππον του· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν συνελθὼν, ἱππεύει πάλιν καὶ παραμένει προτρέπων τὸ ἱππικὸν εἰς τὸ νὰ ἀνθέξῃ ὅσον δύναται, καὶ δώσῃ οὕτω καιρὸν εἰς τοὺς πεζοὺς, τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ περιπλακέντας εἰς τὴν μάχην, νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν. Τότε ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ἱππικοῦ Παναγιώτης Κακλαμάνος, ὅστις διέμεινε πλησίον τοῦ Καραϊσκάκη καθ' ὅλους τοὺς κινδύνους τῆς ἡμέρας ταύτης, ἔδειξε τόλ-

1. Νεοφώτιστος νέα, ἥτις φέρουσα τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν ὁπλισμὸν τοῦ στρατιώτου, παρηκολούθησε τὸν Καραϊσκάκην καθ' ὅλας τὰς τελευταίας τῆς ζωῆς του ἐκστρατείας.

Σ. Ἑστίας.

μην τῇ ἀληθείᾳ ἡρωϊκήν· ἡ παροῦσα γενεὰ δύναται ἀκόμη νὰ ἴδῃ τὸ γενναῖον τοῦτο τέκνον τῆς Βυτίνης φέρον ἀμερίμνως τὸν ἕνα καὶ μόνον αὐτοῦ βραχίονα· ἠξεύρει ὅμως ἀρά γε ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν σφαῖρα κανονίου ἀφῆρεσε τὴν δεξιὰν τοῦ ἀνδρὸς χεῖρα, αὐτὸς οὐδόλως πτοηθεὶς, ἐξηκολούθησε μαχόμενος λαβὼν τὴν σπάθην διὰ τῆς ἀριστερᾶς· ἂς τὸ μάθῃ, ἵνα γνωρίσῃ ὁποία ἦν ἡ ψυχὴ τῶν ἀθλητῶν τῶν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης διεξαγαγόντων τὴν ἐπανάστασιν. Ἀλλ' ἐρχόμεθα εἰς θέαμα οἰκτρότερον ἅμα καὶ φοβερώτερον.

Ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἐσκέφθη περὶ ἑαυτοῦ εἰμὴ ἀφοῦ εἶδε τὸν στρατὸν ἐκτὸς κινδύνου· εἶχε δὲ διαδοθῆ ἡ ὀλεθρία φήμη καὶ πλῆθος ἀξιωματικῶν συνδραμόντες συνώδευσαν αὐτὸν μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐκεῖθεν δὲ μετεκόμισαν ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἵνα τύχῃ πλειοτέρας τινὸς περιποιήσεως. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὁδοιπορίας ἐκείνης δὲν μετέβαλε παντάπασιν ἦθος, καὶ μετὰ πλήρους τῆς ψυχῆς ἀταραξίας ὡμίλησε περὶ πολλῶν ἀντικειμένων. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ πλοῖον, κατεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ στρώσαντες τάπητα τὸν ἀπέθεσαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκείων του. Ἡ πληγὴ ἦτον εἰς τὸ ὑπογάστριον, καὶ ὁ μὲν χειρουργὸς δὲν εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι θανατηφόρος, ἀλλ' αὐτὸς, παρατηρήσας ὁ ἴδιος τὸ τραῦμα, ἀπεφήνατο, διὰ συνήθους τινὸς φράσεώς του, οὐ μόνον ὅτι ἦτον ἀνίατον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὀλίγας εἶχε νὰ ζήσῃ ἔτι ὥρας. Ὅθεν ἐζήτησεν ἀμέσως τὸν πνευματικὸν καὶ τὸν Χριστόδουλον Χατζῆ Πέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, τοὺς δύο ἀρχηγοὺς τοῦ τάγματος τῶν Παλαμηδιωτῶν, τὸ ὁποῖον ἐθεώρησε πάντοτε ὡς τὸ κυριώτατον ὄργανον καὶ στήριγμα τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἀγώνων. Ἀφοῦ δὲ ἐξωμολογήθη, ἐζήτησε συγχώρησιν παρ' ὅλων τῶν περιεστώτων καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὑπηγόρευσε καὶ ἰδίᾳ χειρὶ ὑπέγραψε τὴν διαθήκην του. Μετὰ τοῦτο παρήγγειλε νὰ τὸν θάψωσιν εἰς τὴν κατὰ τὴν Σαλαμῖνα ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου· καὶ τότε, ὡσανεὶ ἐπιφυλάττων τοὺς τελευταίους αὐτοῦ λόγους διὰ τοὺς φιλτάτους τῶν συναγωνιστῶν, στραφεὶς πρὸς τὸν Χριστόδουλον Χατζῆ Πέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, «ἐλᾶτε τώρα, τους εἶπε, νὰ σᾶς ἀσπασθῶ.» Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐδάκρυον, ἐπροσπάθησεν ὁ Καραϊσκάκης νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ, παραγγέλλων ἰδίως νὰ καταβάλωσι πᾶσαν φροντίδα ἵνα φυλάξωσι τὰς θέσεις αὐτῶν καὶ κατορθώσωσι τὴν λύσιν τῆς τῶν Ἀθηνῶν πολιορκίας· «πρὸ πάντων, εἶπε, σεῖς οἱ παλαιοὶ συναγωνισταί μου νὰ μὴν ἐντροπιασθῆτε· ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου· εἰς τὸν υἱόν μου ἀφίνω τὸ τουφέκι μου, τὴν μόνην περιουσίαν τὴν ὁποίαν ἔχω τώρα· τὰς θυγατέρας μου τὰς ἀφιερώνω εἰς σᾶς τοὺς συναγωνιστάς μου.—Μὴν ἀναφέρῃς τὸν θάνατον, εἶπεν ὁ Χριστόδουλος, διότι δὲν εἴμεθα εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν. — Ἠκούσατε, ἐπανέλαβεν ὁ Καραϊσκάκης, ὅσα σᾶς εἶπα διὰ τὰ παιδιά μου· διὰ σᾶς ὅμως τί νὰ εἴπω; ἐπεθύμουν νὰ ἔχω τὸ ἔθνος ἐμπρός μου διὰ νὰ τῷ εἴπω τί ἀξίζετε· ἀσπασθῆτε ἐκ μέρους μου ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς, καὶ αὔριον τὸ πρωὶ ἐλᾶτε πάλιν νὰ σᾶς ἰδῶ ὅλους.» Ἀλλ' ἡ ἐπαύριον δὲν ἔμελλε νὰ εὕρῃ αὐτὸν μεταξὺ τῶν ζώντων· διότι ἀφοῦ δι' ὅλης σχεδὸν τῆς νυκτὸς διετήρησεν ἐν μέσῳ δριμυτάτων πόνων τὰς φρένας του σῶας καὶ τὴν φωνὴν ἀναλλοίωτον, ἐξέπνευσε περὶ τὴν 4 μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥραν, εἰς τὰ ἑξημερώματα τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἥτις, ὡρισμένη οὖσα διὰ τὸ μεγαλείτερον τοῦ στρατοῦ ἐπιχείρημα καὶ καθιερωμένη ἐν ταὐτῷ εἰς τὴν μνήμην τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τοῦ ὁποίου ἔφερεν ὁ Καραϊσκάκης τὸ ὄνομα, πρὸ μικροῦ ἔτι ἐφαίνετο μέλλουσα νὰ ἑορτασθῇ ὡς ἡμέρα χαρᾶς καὶ θριάμβου, ἤδη δὲ ἀνέτειλεν ἵνα ἀναγγείλῃ συμφοράν, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος μετ' ὀλίγον κατὰ δυστυχίαν ἔμελλε νὰ καταμετρήσῃ ἡ Ἑλλάς.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Ὁ Καραϊσκάκης δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ γνησιώτερον, οὕτως εἰπεῖν, προϊὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ τῳόντι, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὁποία τις ἀλλοίωσις συνέβη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν διῆγε τὸν βίον τοῦ κλέπτου καὶ τοῦ μισθοφόρου μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων τῆς ἐπαναστάσεως χρόνων, καθ' ἣν κατετάσσετο ὑπὸ τῆς Γερουσίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος μεταξὺ τῶν ἁπλῶν αὐτῆς χιλιάρχων, μετὰ τοῦ Ἀνδρέου Ἴσκου, τοῦ Δημητρίου Μακρῆ, τοῦ Ἀλεξίου Βλαχοπούλου, τοῦ Γεωργίου Τζόγκα, τοῦ Κώστα Σαδήμα καὶ δεκαὲξ ἄλλων ὁπλαρχηγῶν, ἢ ἠγωνίζετο οἴκοθεν ν' ἁρπάσῃ ἀπὸ τὸν Γιαννάκην Ῥάγκον τὴν ἐπαρχίαν τῶν Ἀγράφων· καὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς πάλιν καθ' ἣν ἀναγορευθεὶς Γενικὸς Ἀρχηγὸς τῆς ὅλης Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐπέβαλλε τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ εἰς ἅπαντας τοὺς πρὸ μικροῦ ἔτι ὁμοταγεῖς συναγωνιστάς, καὶ πίπτων ἐν Πειραιεῖ ἤκουε τὸ ἔθνος ὁλόκληρον, ἐν Τροιζῆνι συνηγμένον, ἀνακηρύττον αὐτὸν ἐλευθερωτὴν τῆς Ῥούμελης καὶ ἐπικαλούμενον αὐτὴν αὐτοῦ τὴν σκιὰν ἵνα, ἐπιφοιτῶσα εἰς τὰ συμβούλια τῶν περιλιπομένων ἡγεμόνων τοῦ στρατοῦ, συντελέσῃ εἰς συμπλήρωσιν τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος· ὅταν ἐνθυμηθῶμεν ὁποία τις μεταβολὴ ἕξεων, διαθέσεων, περιστάσεων συνέβη εἰς τὸν ἄνδρα ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἔστρωνεν αὐτὸν εἰς τὸν φάλαγγα καὶ ἔδιδεν αὐτῷ εἰς τοὺς πόδας πληγὰς χιλίας· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν εἰς τὴν περὶ Κομπότιον μάχην ὁ Καραϊσκάκης, μὴ ἀρκούμενος ν' ἀνδραγαθήσῃ περιφανῶς, ἔστρεφε,

προσθέτων τὴν αἰσχροτέραν ὕβριν εἰς τὴν τῶν πολεμίων τροπὴν, ἔστρεφε πρὸς αὐτοὺς γυμνὰ τὰ ὀπίσθια· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν, μηδεμίαν ἔτι ἔχων ἰδέαν τῆς ἠθικῆς δυνάμεως τῆς Κυβερνήσεως, περιεφρόνει καὶ ἐπολέμει αὐτὴν, μέχρι τῶν χρόνων καθ' οὓς, ἀναγνωρίζων ὅτι ἡ ἠθικὴ ἐκείνη δύναμις, καί τοι παντὸς ὑλικοῦ στηρίγματος καὶ πόρου ἀπεστερημένη, ἦτον ἐν τούτοις ἡ μόνη ἱκανὴ εἰσέτι νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα, ἐπεζήτει εὐπειθῶς τὴν προστασίαν αὐτῆς, καὶ ἠνείχετο τὰς ἀδικίας αὐτῆς, καὶ ἐπέβαλλε σιγὴν εἰς τὰ πάθη αὐτοῦ, καὶ ἠγωνίζετο νὰ οἰκονομήσῃ Ἕλληνας καὶ ξένους, καὶ ἐκήρυττε τὴν ἑνότητα τῆς ὅλης Ἑλλάδος, καὶ ὡς οὐδεὶς ἄλλος ᾐσθάνετο τὸ δίκαιον καὶ τὸ πρέπον, καὶ ἀπερχόμενος ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς ναυαρχίδος ὡς ἡγεμὼν μυρίων Ἑλλήνων ἔβλεπε τὴν φρουρὰν τοῦ πλοίου παρουσιάζουσαν αὐτῷ τὰ ὅπλα, καὶ ἀπὸ τοῦ ἴσου συνελάλει μετὰ τοῦ ἀγερώχου τῶν Ὀθωμανῶν στρατάρχου· ὅταν, λέγομεν, ὡς ἐν κατόπτρῳ περιεσταλμένῳ, περιλάβῃ διὰ μιᾶς ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν τὰς τοσοῦτον ποικίλας καὶ ἀντιθέτους περιπετείας τοῦ βίου τοῦ ἀνδρὸς τούτου, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὴν ἐξαισίαν δύναμιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸν ἀφειδῆ τρόπον δι' οὗ αὕτη ἀνταμείβει τοὺς πιστοὺς αὐτῆς λειτουργούς. Οὐδεὶς τῶν ἐξόχων τῆς ἐπαναστάσεως ἀνδρῶν, ἀπὸ τοσοῦτον ταπεινοῦ ὁρμήσας σημείου, εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀφίκετο περιωπῆς. Δὲν θέλομεν ἀναφέρει ἐνταῦθα ὀνόματα, ἵνα μᾶλλον συγκεκριμένως καταδείξωμεν τὴν ἀλήθειαν ταύτην· διότι εἴς ἢ δύο τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ζῶσιν ἔτι, ἑτέρων δὲ τὰ ὀνόματα τοσοῦτον ἔτι ζυγίζουσιν εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς παρούσης τῶν πραγμάτων καταστάσεως, ὥστε καὶ περὶ αὐτῶν, καί τοι θανόντων, ὁμιλοῦντες, ἤθελεν ἴσως λογισθῆ ὅτι εἰς προσωπικὰς καταβαίνομεν συζητήσεις. Ἀλλὰ πᾶς ὁ ἀπαθῶς καὶ ἀμερολήπτως μελετήσας τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, θέλει καὶ οἴκοθεν ὁμολογήσει τὴν ἀλήθειαν τοῦ συμπεράσματος, εἰς ὃ ἔφερεν ἡμᾶς ἡ παροῦσα μελέτη, ὅτι ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἄνδρα τοῦ ἀγῶνος, ὁ Καραϊσκάκης δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ γνησιώτερον τέκνον καὶ δημιούργημα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Διὰ δὲ τοῦτο ἦτο καὶ τὸ ἀκριβέστερον αὐτῆς ἀπεικόνισμα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε, αὐτοῦ θανόντος, ἡ Ἑλλὰς ἐνόμισεν ὅτι τὸ ὅλον αὐτῆς ἔργον ἀπώλετο, καὶ ἐδέησε νὰ ἐξαστράψωσι καὶ νὰ ἀντηχήσωσι τὰ πυροβόλα τῶν τριῶν δυνάμεων ἐν Πύλῳ, ἵνα δώσωσιν αὐτῇ νέαν ψυχὴν πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ Καραϊσκάκης εἶχε βεβαίως μεγάλα ἐλαττώματα, ἰδίως ὀλίγην περὶ τοὺς λόγους, καὶ ἐνίοτε περὶ τὰς πράξεις σεμνότητα, τὴν μέχρι τέλους τοῦ σταδίου αὐτοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον παραμείνασαν, καὶ εἰλικρινῆ ἀποστροφὴν πρὸς τὸ τακτικὸν στοιχεῖον. Ἀμφότερα ὑπῆρξαν ἀποτελέσματα τῆς ἀνατροφῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ βίου· τὸ δὲ τελευταῖον, ἡ μικρὰ δηλαδὴ ὑπόληψις ἣν εἶχε πρὸς τὸν τακτικὸν στρατὸν, οὐ μόνον ἐξηγεῖται, ἀλλὰ καὶ δικαιολογεῖται. Ἐλάβομεν καὶ ἄλλοτε ἀφορμὴν νὰ εἴπωμεν πολλάκις, ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει σύγκρισις μεταξὺ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἀτάκτου, καὶ ἠθέλομεν βεβαίως ἐλεεινολογήσει τὸ ἔθνος, ἐὰν σήμερον ἐνέμενεν εἰς τὴν γνώμην ὅτι δύναται ἔτι νὰ πράξῃ τι γενναῖον καὶ μέγα διὰ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τὸ τακτικόν μας ὑπῆρξε τοσοῦτον εὐάριθμον καὶ ἀτελῶς ὠργανωμένον, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ ὡς πρόσκομμα μᾶλλον ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἢ ὡς ὄργανον πολεμικὸν ἐπιτήδειον· ἡ σύμπραξις τῶν δύο στοιχείων συνεπήγετο ἄπειρα ἀτοπήματα, καὶ ἐπειδὴ ἔδει νὰ ἐνδώσῃ τὸ ἕτερον, φυσικώτατον ἦτο νὰ προτιμηθῇ ἐκεῖνο, δι' οὗ ἐπὶ τέλους κατωρθώθησαν οἱ μεγαλήτεροι τοῦ ἀγῶνος ἆθλοι.

Κατὰ δυστυχίαν, ἐκ τῶν προτερημάτων αὐτοῦ, τὸ μέγιστον, δὲν διδάσκεται, διότι οὐδέποτε ἐδιδάχθη. Τὸ προτέρημα τοῦτο ἦτον ἡ ἐξαίρετος αὐτοῦ στρατηγικὴ εὐφυΐα. Ὅταν ὁ Καραϊσκάκης, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ Κριεζώτου εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἐπεχείρησε τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ῥούμελης ἵνα ἀπειλήσῃ τὰ νῶτα τοῦ Κιουταχῆ· ὅταν, μαθὼν περὶ Δοβρέναν ὅτι ἐπέρχεται ἐξ Ἀταλάντης ὁ Μουσταφάμπεης, ἐγκατέλιπεν ἀμέσως τὸ χωρίον ἐκεῖνο καὶ καταλαβὼν τὸ Δίστομον, ὡς τὸ ἀληθὲς κρίσιμον σημεῖον τοῦ ὅλου προκειμένου ἀγῶνος, ἀπέκλεισεν ἔπειτα ὡς ἐν παγίδι τοὺς πολεμίους εἰς Ῥάχοβαν· ὅταν τελευταῖον μετὰ τὴν εἰς Ἀττικὴν ἐπάνοδόν του, ἐθεώρησεν ὅτι, τῶν Ἑλλήνων κυρίων ὄντων τῆς μεγάλης Ῥούμελης καὶ τῆς θαλάσσης, μία ἔτι ὑπελείπετο ἡ ὁδὸς, δι' ἧς ὁ Κιουταχῆς ἐλάμβανεν ἐξ Εὐβοίας τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, ἡ διὰ τοῦ Ὠρωποῦ καὶ τοῦ Μαραθῶνος ἄγουσα, καὶ ἐπέμενεν ὅτι μοῖρα τοῦ στρατοῦ ἀξιόλογος δέον νὰ καταλάβῃ τὰς παρόδους ταύτας ἵνα ἐντελῶς ἀποκλεισθῇ ὁ Κιουταχῆς, ὅπερ ὡς μὴ ὤφελεν, ἕνεκα πολλῶν προσκομμάτων, δὲν ἐγένετο, ὁ Καραϊσκάκης ἀπέδειξεν ὅτι εἶχεν ἐν αὐτῷ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο πῦρ, ὅπερ ἡ φύσις μόνη ἐνθέτει εἴς τινας ἀνθρώπους καὶ ὅπερ ὀνομάζεται πνεῦμα στρατηγικόν.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ φύσις δὲν διδάσκεται, ὑπάρχουσιν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Καραϊσκάκη πολλὰ, τὰ ὁποῖα ἡ παροῦσα γενεὰ δύναται οὐ μόνον νὰ θαυμάσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ μιμηθῇ. Καὶ πρῶτον πάντων ἡ αὐταπάρνησις μεθ' ἧς ἐπέβαλλε σιγὴν εἰς τὰ ἴδια πάθη ἵνα οἰκονομήσῃ συναγωνιστὰς δυσκόλους καὶ ἀνεπιτηδείους ἀρχηγούς. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐπολιτεύθη ἐπανειλημμένως πρὸς τοὺς Σουλιώτας μέχρις οὗ κατώρθωσε νὰ ὑπαγάγῃ αὐτοὺς ἐντελῶς· ἡ ἀνοχὴ καὶ ἡ δεξιότης, μεθ' ἧς ἠγωνίσθη νὰ ἐλαττώσῃ τὰ ἀτοπήματα τῆς

ἐπεμβάσεως τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ νὰ ἀναχαιτίζῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ στολάρχου· ταῦτα δὲ πάντα, ἐνῷ ὀξύτατος μὲν ἦτο ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἀνδρὸς, βαθεῖαν δὲ καὶ δεδικαιολογημένην εἶχε τὴν συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ, μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ ἀληθὴς φιλοπατρία καὶ φιλοδοξία δύναται νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὰ πάθη ἡμῶν χαλινὸν συντελεστικώτατον πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν δυσχερεστάτων περιστάσεων.

Τί δὲ νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς πειθαρχίας, τὸ ὁποῖον ἠγωνίσθη καὶ κατώρθωσε νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὰ πολυάριθμα ἐκεῖνα στίφη, τὰ ὁποῖα οὐ μόνον μισθοδοσίαν κἀμμίαν δὲν εἶχον, ἀλλὰ πολλάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἐστεροῦντο ἄρτου; Ἡ πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν περιουσίαν εὐλάβεια τοῦ στρατοῦ, καὶ μάλιστα στρατοῦ εἰς τοιαύτας εὑρισκομένου περιστάσεις, εἶναι βεβαίως τὸ εὐγενέστατον μάθημα ὅπερ δύναται νὰ παράσχῃ ἡμῖν ἡ ἱστορία, διότι, κατὰ δυστυχίαν, φύσει ὁ ἰσχυρὸς καὶ ὁ ἔνοπλος ῥέπει πρὸς τὴν ἀδικίαν, τὴν ἁρπαγὴν, τὴν καταπίεσιν. Πολλοὶ τῶν στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος, τῶν ὀνομαστοτάτων ἀναδειχθέντων ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης, ἠμαύρωσαν τὴν δόξαν αὐτῶν διὰ λῃστείας, ἥτις ἔφερεν εἰς ἀγανάκτησιν τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἄνθρωπον. Καὶ ἐν τούτοις οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἐξεπαιδεύθησαν τακτικῶς, διῆγον ἐντὸς κοινωνίας εὐρύθμου καὶ ὑπηρέτουν ἡγεμόνα οὐ μόνον ἀφειδῶς ἐπαρκοῦντα εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς χρείας, ἀλλὰ καὶ μυθώδεις παρέχοντα αὐτοῖς ἀμοιβάς· ὥστε ἔτι μᾶλλον πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τὸν ἡμέτερον ὁπλαρχηγὸν, ὅστις ἀνετράφη ὅπως ἀνετράφη, καὶ ἦρξε στρατοῦ ἀτάκτου καὶ λιμώττοντος. Κατώρθωσε δὲ ὁ Καραϊσκάκης νὰ εἰσαγάγῃ κατὰ τοῦτο τάξιν τινὰ ἐντὸς τῶν ὁμίλων ἐκείνων τὸ μὲν διὰ πειθοῦς, τὸ δὲ διὰ τῆς βίας, πρὸ πάντων ὅμως διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος.

Διότι θαυμαστὴ ἰδίως ἦτο ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀφιλοκέρδεια. Ὄχι ὅτι δὲν ἠγάπα τὰ χρήματα. Ἐρωτηθείς ποτε τί ἀπήλαυσεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἀπήντησε διὰ τοῦ ἑξῆς τριστίχου:

«*Νέος ὑπανδρεύθηκα, ὡραίαν γυναῖκα πῆρα.*
Ζεύκια πολλὰ ἐτράβησα, δόξαν μεγάλην ἤβρα,
Καὶ γρόσια ἐκαζάντησα, ὅσα μοῦ ἦτον χρεία.»

Καὶ τῳόντι, ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκστρατείας, εἶχεν ἔτι περιουσίαν ἀξιόλογον· ἀλλὰ, λέγει ὁ Ἄγγλος ἱστορικὸς Γόρδων, ὅστις ὑπηρέτησεν ὑπ' αὐτὸν καὶ ἐγνώρισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, «ἀποθανὼν δὲν κατέλιπεν εἰμὴ πολλὰ ὀλίγα χρήματα· διότι καθ' ὅλην τὴν ἐκστρατείαν δὲν ἔπαυσεν ἀφειδῶς παρέχων εἰς αὐτὴν ἐξ ἰδίων.»

Κ. Παπαρρηγόπουλος.

Θεοδόσιος ὁ Γ' (715 μ. Χ.) διέταξε νὰ γραφῇ ἐπὶ τοῦ μνήματος αὐτοῦ μία μόνη λέξις· *ὑγιεία*, ἵνα δηλώσῃ ὅτι ὁ θάνατος εἶνε παντὸς κακοῦ ἀπαλλαγή.

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκενς.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 737.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ'

Ὁ Ὄλιβερ ζῇ εὐδαίμων μετὰ τῶν εὐεργετῶν αὐτοῦ.

Ὁ Ὄλιβερ ὑπέφερε πολύ· ἐκτὸς τῶν πόνων τῆς πληγῆς, ἐπῆλθεν αὐτῷ ἕνεκα τοῦ κρυολογήματος ἐκ τῆς ὑγρασίας τοῦ λάκκου εἰς ὃν ἐρρίφθη, σφοδρὸς πυρετὸς, ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας βασανίσας αὐτὸν καὶ ὑποσκάψας τὸ ἀδύνατον σῶμά του. Τέλος ἐπῆλθε βραδεῖα ἡ ἀνάρρωσις, καὶ ἠδύνατο νὰ ἐκφράζῃ μετὰ δακρύων τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ συγκίνησιν ἐπὶ τῇ ἀγαθότητι τῶν δύο κυριῶν, καὶ τὸν διάπυρον αὐτοῦ πόθον νὰ νακτήσηται ὑγίειαν καὶ δυνάμεις. Διότι ἤθελε νὰ κατορθώσῃ, πρὸς δήλωσιν τῆς πρὸς αὐτὰς εὐγνωμοσύνης νὰ ἐκτελέσῃ ἔργα, δι' ὧν καίπερ μικρῶν καὶ εὐτελῶν, νὰ καταφαίνηται ὅμως πόσον ἔμπλεως ἦν ἡ καρδία του στοργῆς καὶ εὐχαριστίας· ἔργα δι' ὧν νὰποδείξῃ ὅτι ἡ γενναιόδωρος αὐτῶν ἀγαθότης δὲν ἀπέβη ἀλυσιτελὴς, ἀλλ' ὅτι τὸ δυστυχὲς παιδίον, ὅπερ ἡ εὐσπλαγχνία των ἔσωσεν ἀπὸ τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ θανάτου, ἐπόθει διακαῶς νὰ ὑπηρετῇ αὐτὰς ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης καρδίας.

«Ταλαίπωρον παιδίον! ἔλεγεν ἡμέραν τινὰ ἡ Ῥόζα, καθ' ἣν ὁ Ὄλιβερ προσεπάθει νὰ διαρθρώσῃ λόγους εὐγνωμοσύνης διαφεύγοντας τῶν ὠχρῶν χειλέων του. Πολλαὶ περιστάσεις θὰ σοὶ παρουσιασθοῦν διὰ νὰ μᾶς φανῇς χρήσιμος, ἂν θέλῃς· θὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ ἡ θεία μου ἔχει σκοπὸν νὰ σε συμπαραλάβῃ. Ἡ ἡσυχία, ὁ καθαρὸς ἀὴρ, τὰ θέλγητρα καὶ αἱ καλλοναὶ τοῦ ἔαρος, θά σε ἀποκαταστήσωσιν ὑγιᾶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, καὶ θά σοι παράσχωμεν μυρίας ἀσχολίας, ὅταν θὰ ἦσαι πλέον εἰς κατάστασιν νὰ ὑφίστασαι κόπους.

— Κόπους! ἀνεφώνησεν ὁ Ὄλιβερ· ὤ, καλή μου κυρία, νὰ ἠμποροῦσα μόνον νὰ ἐργασθῶ διὰ σᾶς, ἂν ἠμποροῦσα μόνον νά σας εὐχαριστήσω, ποτίζων τὰ ἄνθη σας, περιποιούμενος τὰ πτηνά σας, τί δὲν θὰ ἔδιδον δι' αὐτό!

— Δὲν θὰ δώσῃς τίποτε, ὑπέλαβε μειδιῶσα ἡ Ῥόζα· διότι, σοὶ τὸ εἶπα, θά σου εὕρωμεν πολλαὶς δουλειαὶς διὰ νὰ κάμῃς· καὶ ἂν διὰ νὰ μ' εὐχαριστήσῃς καταβάλλῃς τὸν ἥμισυ κόπον, ἀφ' ὅσον λέγεις, θά με καταστήσῃς πολὺ εὐτυχῆ.

— Εὐτυχῆ, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ· ὤ, πόσον εἶσθε καλή, νὰ μοῦ λέγετε τοιούτους λόγους!

— Θά με καταστήσῃς εὐτυχεστέραν, παρ' ὅσον δύναμαι νὰ εἴπω, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις. Νὰ συλλογίζωμαι μόνον ὅτι ἡ ἀγαθή μου θεία ἐλύτρωσεν ἕνα ἀπὸ τὴν φοβερὰν δυστυχίαν, τὴν ὁποίαν μᾶς περιέγραψας, εἶναι δι' ἐμὲ μεγάλη εὐτυχία· ἀλλὰ νὰ εἰξεύρω, ὅτι τὸ ὑποκείμενον τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς συμπαθείας αὐτῆς εἶναι εἰλικρινῶς εὔγνωμον καὶ ἀφοσιωμένον, τοῦτο θά με καταστήσῃ εὐτυχεστέραν παρ' ὅσον δύνασαι νὰ φαντασθῆς. Μὲ ἐννοεῖς; ἠρώτησε, παρατηροῦσα τὸν Ὄλιβερ, ὅστις κατέστη σύννους.

— Ὤ, ναὶ, σᾶς ἐννοῶ πολὺ καλὰ, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ ζωηρῶς· ἀλλὰ συναισθάνομαι ὅτι εἶμαι ἀχάριστος αὐτὴν τὴν στιγμήν.

— Πρὸς ποῖον; ἠρώτησεν ἡ νεᾶνις.

— Πρὸς τὸν ἀγαθὸν κύριον καὶ τὴν καλὴν κυρίαν, οἱ ὁποῖοι ἐφρόντισαν τόσῳ πολὺ δι' ἐμὲ, ἀπεκρίθη ὁ Ὄλιβερ· ἐὰν εἴξευρον πόσον εἶμαι εὐτυχὴς, τοῦτο θά τους ηὐχαρίστει πολὺ, εἶμαι βέβαιος.

— Δὲν ἀμφιβάλλω ποσῶς, εἶπεν ἡ εὐεργέτις τοῦ Ὄλιβερ, καὶ ὁ κύριος Λόσμπερν ἔλαβεν ἤδη τὴν καλωσύνην ὅταν γίνῃς ἀρκετὰ καλὰ, ὥστε νὰ ἠμπορῇς νὰ ταξειδεύσῃς, νάσε ὑπάγῃ νὰ τον ἴδῃς.

— Τί εὐτυχία! ἀνεφώνησεν ὁ Ὄλιβερ, οὗ ἡ μορφὴ ἀπήστραψεν ἐκ τῆς χαρᾶς· πόσον θὰ χαρῶ, ὅταν τοὺς ἐπανίδω!»

Μετ' οὐ πολὺ, ὁ Ὄλιβερ ἀναρρώσας ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ ὑποστῇ τοὺς κόπους ὁδοιπορίας, πρωΐαν δέ τινα ἐπέβη μετὰ τοῦ κυρίου Λόσμπερν μικρᾶς ἁμάξης, ἀνηκούσης εἰς τὴν κυρίαν Μαιυλάη. Ὅτε ἔφθασαν ἐν τῇ γεφύρᾳ τοῦ Τσέρτσυ, ὁ Ὄλιβερ κατέστη ὠχρότατος καὶ ὀξεῖα κραυγὴ τῷ διέφυγε.

«Τί τρέχει; εἶπεν ὁ ἰατρὸς μὲ τὸν συνήθη ἀπότομον τρόπον του. Εἶδες τίποτε, ἤκουσες τίποτε, ἐμυρίσθης τίποτε πουθενά, ἔ;

— Ἐκεῖ, σὲρ, ἔδειξεν ὁ Ὄλιβερ ἐξαγαγὼν τὴν χεῖρα τῆς θυρίδος τῆς ἁμάξης· αὐτὸ τὸ 'σπίτι!

— Καλὰ, ἔ, τί εἶναι; Στάσου, ἁμαξᾶ. Τί εἶναι αὐτὸ τὸ 'σπίτι, παιδί μου;

— Οἱ κλέπται.... τὸ 'σπίτι ὁποῦ μὲ ἔφεραν, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ ταπεινῇ τῇ φωνῇ.

— Εἶναι δυνατὸν αὐτό! ἀνεφώνησεν ὁ ἰατρός. Ἔ! ἁμαξᾶ, ἄνοιξε 'γρήγορα!» Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁ ἡνίοχος προφθάσῃ νὰ καταβῇ τῆς ἕδρας του, ὁ ἰατρὸς πηδήσας ἐκ τῆς ἁμάξης, ὥρμησεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἥτις ἐφαίνετο ἔρημος, καὶ ἔκρουσε διὰ σφοδρῶν λακτισμάτων τὴν θύραν, ὡς μαινόμενος.

«Τί διάβολο εἶναι; ἀνεφώνησεν ἀπαίσιός τις κοντὸς κυφὸς, ἀνοίξας τὴν θύραν αἰφνιδίως, ὥστε ὁ ἰατρὸς ὀλίγον ἔλειψε νὰ καταπέσῃ εἰς τὸν διάδρομον· τί τρέχει;

— Τί τρέχει; ἀνεκραύγασεν οὗτος, ἁρπάσας αὐτὸν ἐκ τοῦ περιλαιμίου, χωρὶς οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ σκεφθῇ· τρέχουν πολλὰ πράγματα, καὶ κατὰ πρῶτον εἶναι ὁ λόγος περὶ μιᾶς κλοπῆς.

— Πρόσεξε καλὰ, μήπως ὁ λόγος γίνῃ καὶ διὰ τίποτε ἄλλο, διὰ κἀνένα φόνον παραδείγματος χάριν, ἀπήντησεν ἀπαθῶς ὁ κυφὸς, ἐὰν δὲν μ' ἀφίσῃς· ἀκούεις ἢ ὄχι;

— Σᾶς ἀκούω, εἶπεν ὁ ἰατρὸς, τινάσσων αὐτὸν ἰσχυρῶς. Ποῦ εἶναι.... περίδρομος νὰ κόψῃ τὸν κακοῦργον, πῶς τον λέγουν;... Σάικς.... ναί· ποῦ εἶναι ὁ Σάικς, ὁ ἀρχηγός σας;»

Ὁ κυφὸς προσεποιήθη ἀπορίαν μεγάλην καὶ ἀγανάκτησιν, ἀπηλλάγη ἐπιτηδείως τῶν χειρῶν τοῦ ἰατροῦ, ἐξηρεύξατο ὁρμαθὸν βλασφημιῶν, καὶ ὀπισθοχώρησεν εἰς τὴν οἰκίαν. Πρὶν ἢ προφθάσῃ ὅμως νὰ κλείσῃ τὴν θύραν, εἰσῆλθεν ὁ ἰατρὸς καὶ προεχώρησεν εἰς ἓν δωμάτιον, χωρὶς νὰ εἴπῃ λέξιν· παρετήρησεν ἀνησύχως περὶ αὐτὸν, ἀλλ' οὔτε ἔπιπλον, οὔτε ἔμψυχον ἢ ἄψυχόν τι ἦν, οὐδ' ἄλλο τι τεκμήριον ὑπῆρχε, σύμφωνον πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ὄλιβερ γενομένην περιγραφήν.

«Τώρα, εἶπεν ὁ κυφὸς, ὅστις μετὰ προσοχῆς παρετήρει πάντα τὰ κινήματά του, τί σκοπὸν εἴχετε, καὶ ἐμβήκατε διὰ τῆς βίας εἰς τὸ 'σπίτι μου· θέλετε νά με κλέψετε ἢ νά με σκοτώσετε; τί θέλετε;

— Εἶδες ποτέ σου κλέπτας νὰ ἔρχωνται μὲ τὴν ἅμαξαν, ἐλεεινὲ καμπούρη; ἀπήντησεν ὁ ὀξύχολος ἰατρός.

— Τί θέλεις λοιπὸν τότε; ἠρώτησε μετὰ θυμοῦ ὁ κυφός. Κάμνεις καλὰ νὰ φύγῃς 'γρήγορα, ἀλλέως σὲ πῆρε ὁ διάβολος!

— Θὰ φύγω, ὅταν μοῦ ἀρέσῃ, εἶπεν ὁ κύριος Λόσμπερν, παρατηρήσας τὸ ἄλλο δωμάτιον, ὅπερ ἐπίσης ὡς καὶ τὸ πρῶτον οὐδόλως συνεφώνει μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὄλιβερ γενομένην περιγραφήν. Θά σας ἐπανεύρω κἀμμίαν ἡμέραν, φίλε μου.

— Ὅταν ἀγαπᾶτε, εἶπεν ὁ κυφὸς μυκτηριστικῶς. Ἐὰν κἀμμίαν φορὰν λάβετε ἀνάγκην ἀπὸ ἐμὲ, πάντοτε ἐδῶ μ' εὑρίσκετε. Δὲν ἐκάθησα ἐδῶ ὁλομόναχος ὡς λύκος, εἰκοσιπέντε χρόνους τώρα, διὰ νὰ ἔλθετε τοῦ λόγου σας νά με φοβήσετε. Θά μου τὸ πληρώσετε ὅμως, θά μου τὸ πληρώσετε!»

Καὶ ὁ ἀπαίσιος ἐκεῖνος δαίμων ἤρχισε νὰ κραυγάζῃ καὶ νὰ κτυπᾷ διὰ τοῦ ποδὸς λυσσωδῶς τὸ πάτωμα.

«Τὸ πρόσωπον, ὅπερ παριστάνω εἶναι ἀρκετὰ γελοῖον, ἐσκέφθη ὁ ἰατρός. Ἴσως τὸ παιδίον ἠπατήθη... Νά, βάλε αὐτὸ εἰς τὴν τζέπη σου, καὶ κλείσου πάλιν εἰς τὸ 'σπίτι σου.» Καὶ δοὺς τῷ κυφῷ ἀργυροῦν νόμισμα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἅμαξαν.

Ὁ κυφὸς ἠκολούθησεν αὐτὸν μέχρι τῆς θυρίδος τῆς ἁμάξης, βλασφημῶν καὶ ὑβρίζων· ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ὁ κύριος Λόσμπερν ἔστρεψε διὰ νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸν ἁμαξηλάτην, ὁ κυφὸς ἔσπευσε νὰ κυττάξῃ ἐντὸς τῆς ἁμάξης καὶ ἐξηκόντισε κατὰ τοῦ Ὄλιβερ βλέμμα τοσούτῳ ἄγριον καὶ θηριῶδες, ὥστε οὗτος ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους, ἔξυπνος ἢ καθεύδων, δὲν κατώρθωσε νὰ το λησμονήσῃ. Ἐξηκολούθησε δὲ τὰς κατάρας καὶ τὰς λοιδορίας του, μέχρις οὗ ὁ ἡνίοχος,

καθήσας ἐπὶ τῆς ἕδρας του ἐμάστισε τοὺς ἵππους· καὶ ἀναχωροῦντες ἔβλεπον αὐτὸν ἀκόμη ὄπισθέν των, πλήττοντα διὰ τοῦ ποδὸς τὴν γῆν καὶ τίλλοντα τὴν κόμην, ἐν παραφορᾷ μανίας φυσικῆς ἢ προσπεποιημένης.

«Εἶμαι ζῶον, εἶπεν ὁ ἰατρὸς μετὰ μακρὰν σιγήν. Τὸ εὕξευρες αὐτό, Ὄλιβερ;

— Ὄχι, σέρ.

— Τότε νὰ μή το λησμονήσῃς. . . . Εἶμαι ζῶον, ἐπανέλαβεν ὁ ἰατρὸς μετὰ νέαν σιγὴν ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὴ ἡ οἰκία ἦτο ὅπως ὑπέθεσα, καὶ ἂν εὑρίσκοντο μέσα οἱ κακοῦργοι, τί ἠμποροῦσα νὰ κάμω ὁλομόναχος; Καὶ ἂν εἶχα καὶ βοήθειαν, δὲν βλέπω ἂν θὰ προέκυπτε κἀνὲν ἀποτέλεσμα, παρὰ μόνον σύγχυσις διότι τόσῳ κακὰ ἐπεχείρησα τὴν δουλειάν. Ἀλλὰ δὲν πειράζει! ἂς μοῦ γείνῃ τοῦτο καλὸν μάθημα! ἂς μάθω ὅτι ἠμπορεῖ νὰ πάθω ποτὲ κἀμμίαν συμφοράν, ἂν ἀκολουθῶ πάντοτε τὰς πρώτας μου ὁρμάς· ἂς τὸ βάλω καλὰ εἰς τὸν νοῦν μου!»

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἰατρὸς ἠκολούθει πάντοτε τὴν πρώτην ὁρμὴν τῆς καρδίας του, ὅ τι δ' ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ὁρμὴ αὕτη ἦτο πάντοτε ἀρίστη, εἶναι τὸ σέβας καὶ ἡ ὑπόληψις πάντων τῶν γνωριζόντων αὐτόν, ἅτινα ἀπήλαυσεν ἕνεκα τοῦ ἰδιώματός του τούτου ὁ κύριος Λόσμπερν, ἀντὶ δυςχερειῶν καὶ πικριῶν· ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ἕνεκα τῆς σκηνῆς ἐκείνης ἐπὶ ἓν ἢ δύο λεπτὰ ἀπώλεσε τὴν εὐθυμίαν του, ἰδὼν διαψευσθεῖσαν τὴν προσδοκίαν του περὶ βεβαιώσεως τῆς ἀκριβείας τῶν λόγων τοῦ Ὄλιβερ, καὶ τοῦτο κατὰ τὴν πρώτην παρουσιασθεῖσαν κατάλληλον εὐκαιρίαν. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἀνέλαβε τὴν συνήθη ψυχικὴν διάθεσιν, παρατηρήσας ὅτι αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Ὄλιβερ εἰς τὰ ἐρωτήματά του ἦσαν πάντοτε σαφεῖς καὶ εἰλικρινέστατοι· ὅθεν ἀπεφάσισε τοῦ λοιποῦ ἀδιστάκτως νὰ πιστεύῃ εἰς τοὺς λόγους τοῦ παιδός.

Ἐπειδὴ ὁ Ὄλιβερ ἐγίνωσκε τὸ ὄνομα τῆς ὁδοῦ, ἐν ᾗ κατώκει ὁ κύριος Μπράουνλω, δὲν ἀπώλεσαν χρόνον εἰς μάτην· ὅτε δ' ἡ ἅμαξα εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἡ καρδία τοῦ παιδίου ἐπάλλετο σφοδρῶς ἐκ τῆς συγκινήσεως.

«Τώρα, παιδί μου, ποία οἰκία εἶναι; ἠρώτησεν ὁ κύριος Λόσμπερν.

— Ἐκείνη! ἐκείνη! ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ, ἐξαγαγὼν μεθ' ὁρμῆς τὴν χεῖρα ἐκ τῆς θυρίδος. Ἡ ἄσπρη οἰκία· ὦ! κάμετε γρήγορα, σᾶς παρακαλῶ· μοῦ φαίνεται ὅτι θὰ ποθάνω, τόσῳ πολὺ τρέμω.

— Ἔλα, ἔλα! εἶπεν ὁ ἀγαθὸς ἰατρὸς, πλήττων θωπευτικῶς τὸν ὦμον αὐτοῦ. Θά τους ἐπανίδῃς μετὰ μίαν στιγμὴν, καὶ πολὺ θὰ χαρῶσι ἐπαναβλέποντές σε σῶον καὶ ὑγιά.

— Ὦ! ἐλπίζω αὐτό! εἶπεν ὁ Ὄλιβερ· ἦσαν τόσῳ καλοὶ, τόσας εὐεργεσίας μοῦ ἔκαμναν, σέρ!»

Ἡ ἅμαξα ἐξηκολούθει τὸν δρόμον της· τέλος ἐστάθη· ἀλλ' ὄχι, δὲν ἦτο ἐκείνη ἡ οἰκία· ἡ ἄλλη θύρα· ἡ ἅμαξα ἐστάθη ἐκ νέου. Ὁ Ὄλιβερ εἶδεν εἰς τὰ παράθυρα, καὶ δάκρυα ἀγαλλιάσεως ἔρρευσαν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του.

Ἀλλὰ φεῦ! ἡ λευκὴ οἰκία ἦν ἔρημος, καὶ ἔφερεν ἐπὶ τοῦ παραθύρου ἐπιγραφὴν, ἀγγέλλουσαν ὅτι *ἐνοικιάζεται*.

«Κτυπήσατε τὴν πλησίον θύραν, εἶπεν ὁ κύριος Λόσμπερν, λαβὼν τὸν βραχίονα τοῦ Ὄλιβερ. Εἰξεύρετε ποῦ εὑρίσκεται ὁ κύριος Μπράουνλω, ὁ ὁποῖος ἐκάθητο ἐδῶ παραπλεύρως;»

Ἡ ὑπηρέτρια ἠγνόει, ἀλλ' ὑπῆγε νὰ πληροφορηθῇ. Ἐπανελθοῦσα δ' ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ κύριος Μπράουνλω ἐπώλησεν ὅλα καὶ ἀνεχώρησε πρὸ ἓξ ἑβδομάδων, μεταβαίνων εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Ὁ Ὄλιβερ ἄπελπις, ὀλίγον ἔλειψε νὰ λιποθυμήσῃ.

«Καὶ ἡ οἰκονόμος του ἀνεχώρησεν ὡσαύτως; ἠρώτησεν ὁ κύριος Λόσμπερν μετά τινας στιγμὰς σιωπῆς.

— Μάλιστα, σὲρ, ἀπεκρίνατο ἡ ὑπηρέτρια· ὁ γέρων κύριος, ἡ οἰκονόμος καὶ ἕνας ἄλλος κύριος, φίλος αὐτοῦ, ὅλοι ἀνεχώρησαν μαζί.

— Τότε, ἁμαξᾶ, γύρισε 'πίσω εἰς τὸ σπίτι, καὶ μὴ σταθῇς νὰ ποτίσῃς τὰ ἄλογά σου, προτοῦ νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸ κατηραμένον αὐτὸ Λονδῖνον, εἶπεν ὁ κύριος Λόσμπερν πρὸς τὸν ἡνίοχον.

— Καὶ ὁ βιβλιοπώλης, σέρ! εἶπεν ὁ Ὄλιβερ. Εἰξεύρω τὸν δρόμον· ἰδῆτέ τον αὐτὸν, σὲρ, σᾶς παρακαλῶ· ὑπάγωμεν νά τον ἴδωμεν.

— Παιδί μου, εἶπεν ὁ ἰατρὸς, ἀρκετὰ ἐπάθαμεν σήμερον· ἀρκετὰ καὶ δι' ἐμὲ καὶ διὰ σέ. Ἂν ὑπάγωμεν καὶ εἰς τοῦ βιβλιοπώλου, θὰ μάθωμεν χωρὶς ἄλλο ἢ πῶς ἀπέθανε, ἢ πῶς ἐκάη τὸ 'σπίτι του, ἢ πῶς ἔφυγε καὶ αὐτός. Ὄχι! ἴσα εἰς τὸ 'σπίτι.»

Καὶ συμφώνως πρὸς τὴν πρώτην ὁρμὴν αὐτοῦ, ἐπέστρεψαν οἴκαδε.

Ἡ πικρὰ αὕτη διάψευσις τῶν προσδοκιῶν κατέθλιψε τὸν Ὄλιβερ, καίτοι τοσοῦτον ἄλλως εὐτυχοῦντα. Διότι πολλάκις κατὰ τὴν διάσκειαν τῆς ἀσθενείας του ἐνησρένιζεν ἀναλογιζόμενος τί θὰ ἔλεγον αὐτῷ ὁ κύριος Μπράουνλω καὶ ἡ κυρία Μπέντγουιν, καὶ ὁπόσην θὰ ᾐσθάνετο ἡδονὴν ἀφηγούμενος αὐτοῖς ὅτι μακρὰς διῆλθεν ἡμέρας καὶ μακρὰς νύκτας ἀναπολῶν πάνθ' ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ ἐποίησαν καὶ θρηνῶν τὸν σκληρὸν ἀποχωρισμόν των. Ἡ ἐλπὶς ὅτι θά τοις ἐξήγει ποτὲ τὰ πάντα καὶ θὰ διηγεῖτο τίνι τρόπῳ ἀνηρπάγη, ἐνίσχυε καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν ἐν ταῖς τελευταίαις αὐτοῦ δοκιμασίαις· νῦν δὲ ἡ ἰδέα ὅτι ἀπῆλθον εἰς χώραν ἀπωτάτην, νομίζοντες ὅτι αὐτὸς ἦτο ἀπατεὼν καὶ κακοήθης, ἐν ᾧ δὲν ὑπέφωσκέ που ἐλπὶς διαψεύσεως τῆς πεποιθήσεως ταύτης, ἡ ἰδέα αὕτη καὶ μόνη κατεβασάνιζε τὸν Ὄλιβερ καὶ ἐπίκραινε τὴν εὐδαίμονα αὐτοῦ ὕπαρξιν.

Ἡ περίστασις αὕτη ὅμως οὐδαμῶς ἐμείωσε τὰ πρὸς αὐτὸν ἀγαθὰ αἰσθήματα τῶν εὐεργετίδων του. Μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς δευτέρας δεκαπενθημερίας, ὅτε ὁ καιρὸς κατέστη εὐδιώτερος καὶ τὰ θάλπη τοῦ ἡλίου ηὔξησαν, ὅτε τὰ δένδρα ἤρχισαν νέα ἀναδίδοντα φύλλα, καὶ τὰ ἄνθη ζωηρότερα προσλαμβάνοντα χρώματα, προητοιμάσθησαν νὰ καταλίπωσιν ἐπί τινας μῆνας τὴν ἐν Τσέρτσυ κατοικίαν των· παρακαταθεῖσαι εἴς τινα τράπεζαν τὰ διεγείραντα τὴν πλεονεξίαν τοῦ Ἑβραίου ἀργυρᾶ σκεύη, καὶ καταλιποῦσαι τὸν Τζάιλς καὶ ἕτερόν τινα θεράποντα πρὸς φυλακὴν τῆς οἰκίας, ἀπῆλθον εἰς τὴν ἐξοχὴν παραλαβοῦσαι μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὸν Ὄλιβερ.

Τίς δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν ἡδονὴν, τὴν εὐτυχίαν, τὴν ψυχικὴν γαλήνην, ἅτινα ᾐσθάνετο τὸ παιδίον ἀναπνέον τὸν πλήρη ἀρωμάτων ἀέρα ἐκεῖνον, ἐπὶ λόφων χλοερῶν καὶ ἐν μέσῳ πυκνῶν δασῶν, ἐν τῇ νέᾳ ἀγροικίᾳ; Τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὁπόσην τοιαῦται σκηναὶ βίου ἠρέμου καὶ εὐδαίμονος ἐμποιοῦσιν ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἐθισθέντων νὰ διάγωσι ζωὴν ἀθλίαν καὶ περιωρισμένην ἐν τῇ τύρβῃ τῶν πόλεων, καὶ ὁπόσον ἀναρριπίζουσι τὴν καταπεπονημένην αὐτῶν καρδίαν τοιαῦτα ἀναψυκτικὰ θεάματα; Ἄνθρωποι κατοικοῦντες, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἐλεεινοῦ καὶ πολυμόχθου βίου των, ὁδοὺς στενὰς καὶ πυκνῶς κατῳκημένας, καὶ μηδέποτε ποθήσαντες νὰ ἐξέλθωσιν ἐκεῖθεν· ἄνθρωποι, παρ' οἷς ἡ ἕξις ἀπέβη δευτέρα φύσις, καὶ οἵτινες κατήντησαν ἐπὶ τέλους νὰ γαπήσωσι πᾶσαν πλίνθον, πάντα λίθον, ἀποτελοῦντα μέρος τοῦ στενοῦ ὁρίου τῶν καθημερινῶν αὐτῶν περιπάτων· ἄνθρωποι, ἐφ' ὧν ἐξέτεινεν ἤδη τὴν χεῖρά του ὁ θάνατος, κατελήφθησαν ὑπὸ ἀφάτου συγκινήσεως καὶ διιδόντες μόνον τὰς λαμπρὰς τῆς φύσεως καλλονάς· παρασυρέντες μακρὰν τοῦ τόπου τῶν παλαιῶν ἡδονῶν καὶ τῶν παλαιῶν πόνων των, ἐνόμισαν αἴφνης ὅτι ἀνεγεννήθησαν, καθ' ἑκάστην δὲ μεταβαίνοντες εἰς χλοερὰ καὶ διαγελῶντα τοπεῖα, ἔνθα μόνη ἡ θέα τοῦ οὐρανοῦ, τῶν λόφων, τῶν διαυγῶν νεφελῶν διήγειρεν ἐν τῇ ψυχῇ των μυρίας ἀναμνήσεις καὶ αἰσθήματα, ἐγλύκαναν τὰς τελευταίας των στιγμὰς δι' ἀπολαύσεων οὐρανίων, καὶ κατῆλθον εἰς τὸν τάφον γαλήνιοι, ὡς ὁ ἥλιος, οὗ ἐθεώρουν τὴν δύσιν ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς ἐρημικῆς καὶ ἡσύχου αὐτῶν κατοικίας.

Αἱ ἀναμνήσεις, ἃς αἱ ἤρεμοι ἀγροτικαὶ σκηναὶ διεγείρουσιν ἐν τῷ πνεύματι, δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, οὐδ' ἔχουσί τι κοινὸν μετὰ τῶν γηΐνων συλλογισμῶν καὶ ἐλπίδων. Ἡ γλυκεῖα καὶ παρήγορος αὐτῶν ἐπενέργεια ὁδηγεῖ ἡμᾶς νὰ πλέκωμεν νωποὺς στεφάνους, ἵνα κοσμήσωμεν τοὺς τάφους τῶν προσφιλῶν ἡμῖν νεκρῶν· ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν ἐξάγνισιν τῶν ἡμετέρων αἰσθημάτων καὶ εἰς τὴν ἀποσόβησιν παντὸς αἰσθήματος μίσους καὶ ἐχθρότητος· πρὸ πάντων ὅμως ἀναζωπυρεῖ, καὶ εἰς ψυχὰς ἔτι ἥκιστα ῥεμβώδεις, τὴν ἀόριστον ἀνάμνησιν ὅτι παρομοίων συναισθημάτων καὶ ἄλλοτέ ποτε ἐγεύθη ἡ ψυχὴ ἐν τῷ παρελθόντι, καὶ παρέχει ταὐτοχρόνως τὴν ἐπίσημον ἰδέαν μέλλοντος ἀπωτάτου, καθ' ὃ ἐσαεὶ ἐξορισθήσονται ἡ ὑπερηφία καὶ τὰ κοσμικὰ πάθη.

Τὸ μέρος, ἔνθα κατῴκησαν, ἦν μαγευτικώτατον, ὁ δὲ Ὄλιβερ, ὅστις τὰ προηγούμενα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη διῆλθε μετ' ἀνθρώπων οὐτιδανῶν, ἐν τόποις ῥυπαροῖς καὶ περιωρισμένοις, ἐν μέσῳ κρότων καὶ βοῆς, ἐνόμιζεν ὅτι νέος βίος ἦν ἐκεῖνος. Ῥόδα καὶ αἰγοκλήματα ἐκάλυπτον τοὺς τοίχους τοῦ οἰκίσκου τῶν εὐεργετίδων του, περὶ τὰ δένδρα περιειλίσσετο ἀνέρπων κισσὸς, τὰ δὲ ἄνθη ἐβαλσάμουν τὸν ἀέρα δι' ἀρωμάτων ἡδίστων. Οὐχὶ μακρὰν ἔκειτο μικρὸν κοιμητήριον, ἀμοιροῦν μὲν λαμπρῶν μνημείων, ἀλλὰ πολλοὺς ἔχον τύμβους χώματος ὑπὸ βρύων καὶ χλόης καλυπτομένους, ὑφ' οὓς ἀνεπαύοντο ἐν εἰρήνῃ οἱ γέροντες τοῦ χωρίου. Ὁ Ὄλιβερ κατὰ τοὺς περιπάτους του μετέβαινε συχνάκις ἐκεῖ, καὶ ἀναλογιζόμενος ὁποίας οἰκτρᾶς ταφῆς ἔτυχεν ἡ μήτηρ του, ἐκάθητο ἐνίοτε καὶ ἐθρήνει κρύφα· ἀλλ' ὅταν ἤγειρε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν ὑπὲρ τὴν κεφαλήν του εὐρὺν κυανοῦν οὐρανὸν, ἐσκέπτετο ὅτι αὕτη δὲν κεῖται ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς γῆς, καὶ ἔκλαιε μὲν καὶ τότε θλιβερῶς, ἀλλ' ἄνευ πικρίας.

Ἦσαν εὐδαίμονες ἐκεῖνοι οἱ καιροί· αἱ ἡμέραι παρήρχοντο φαιδραὶ καὶ ἀθόρυβοι, αἱ δὲ νύκτες οὔτε φόβους, οὔτε μερίμνας ἐπῆγον· δὲν ἔρθινεν εἰς ζοφερὰν εἰρκτὴν, οὐδ' ἐβασάνιζεν αὐτὸν ἡ συναναστροφὴ κακούργων ἑταίρων, καὶ οἱ στοχασμοί του ἦσαν εὔθυμοι καὶ διαγελῶντες. Ἑκάστην πρωΐαν μετέβαινεν εἰς τὴν οἰκίαν λευκότριχος πρεσβύτου, διαμένοντος πλησίον τοῦ ἐκκλησιδίου, ὅστις ἐδίδασκεν αὐτὸν, ἀλλὰ μετὰ τοσαύτης ἀγαθότητος καὶ εὐπροσηγορίας, ὥστε ὁ Ὄλιβερ παντοιοτρόπως προσεπάθει νὰ προξενῇ αὐτῷ εὐχαρίστησιν. Ἀκολούθως περιεπάτει μετὰ τῆς κυρίας Μαυλάη καὶ τῆς Ῥόζας καὶ ἤκουεν αὐτὰς συνομιλούσας περὶ βιβλίων, ἐκάθητο πλησίον αὐτῶν εἰς μέρη σκιερά, καὶ ἤκουεν ἀπλήστως τὴν νεάνιδα ἀναγινώσκουσαν· ἔμενε δ' οὕτως ὥρας ὁλοκλήρους μέχρις οὗ ἐκ τοῦ σκότους δὲν διεκρίνοντο τὰ γράμματα.

Προεμελέτα μετὰ ταῦτα τὸ μάθημα τῆς ἐπαύριον, καὶ εἰργάζετο μετὰ ζέσεως μέχρι νυκτὸς ἔν τινι μικρῷ δωματίῳ, βλέποντι εἰς τὸν κῆπον· τότε αἱ κυρίαι ἔκαμνον καὶ ἄλλον περίπατον καὶ συνώδευεν αὐτὰς ἀκροώμενος μεθ' ἡδονῆς τῶν λόγων αὐτῶν καὶ εὐτυχῆ θεωρῶν ἑαυτὸν ἂν τυχὸν ἐπεθύμουν ἄνθος τι, ὅπερ ἀναρ-

ριχώμενος ὀλίγον ἠδύνατο νὰ δρέπῃ χάριν αὐτῶν, ἢ ἂν εἶχον λησμονήσει πρᾶγμά τι τὸ ὁποῖον ἔτρεχε νὰ ζητήσῃ ἐκ τῆς οἰκίας. Ὅτε ἐνύκτωνεν ὁλοσχερῶς καὶ ἐπανήρχοντο, ἡ νεᾶνις καθημένη παρὰ τὸ κλειδοκύμβαλον ἔκρουεν ἐπὶ ἤχου τινὸς αἰσθητικοῦ, ἢ ᾖδε διὰ φωνῆς γλυκείας καὶ μελῳδικῆς παλαιόν τι ᾆσμα, ὅπερ ἡ θεία της ηὐχαριστεῖτο ἀκούουσα. Ὁ Ὄλιβερ καθήμενος πλησίον παραθύρου ἤκουε τὴν μουσικὴν καὶ δάκρυα εὐδαιμονίας ὕγραινον τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ.

Τὰς κυριακὰς δέ! οὐδέποτε εἶχεν ἰδεῖ παρομοίας. Ὁποῖαι εὐτυχεῖς ἡμέραι! ἂν καὶ πᾶσαι αἱ ἡμέραι του ἦσαν εὐτυχεῖς. Τὴν πρωΐαν μετέβαινον εἰς τὸ ἐκκλησίδιον, τὸ ὁποῖον ἐκυκλοῦτο ὑπὸ δένδρων, ὧν οἱ κλάδοι σειόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐθώπευον τὰ παράθυρα τοῦ οἰκοδομήματος· τὰ πτηνὰ ἐκελάδουν περίξ, ὁ δὲ ἀὴρ διέχεε πανταχόσε ἀρώματα. Οἱ πτωχοὶ χωρικοὶ τοσοῦτον ἦσαν καθαροί, καὶ μετὰ τοσαύτης εὐλαβείας ἐγονάτιζον προσευχόμενοι, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι εὐχαρίστησις καὶ οὐχὶ πληκτικὸν καὶ μονότονον καθῆκον συνήνου αὐτοὺς ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ· καίτοι δ' αἱ ψαλμῳδίαι ἦσαν λίαν ἀγροτικαί, ἤχουν ὅμως ἁρμονικώτερον, τοὐλάχιστον εἰς τὰ ὦτα τοῦ Ὄλιβερ, ἀφ' ὅσας εἶχεν ἀκούσει εἰς ἄλλας ἐκκλησίας. Ὑπήγαινον ἀκολούθως περίπατον ὡς συνήθως· ἐπεσκέπτοντο τοὺς χωρικοὺς εἰς τοὺς ἐκ τῆς καθαριότητος ἀπαστράπτοντας οἰκίσκους των. Τὴν δ' ἑσπέραν ὁ Ὄλιβερ ἀνεγίνωσκεν ἓν ἢ δύο κεφάλαια τῆς Βίβλου, ἅτινα εἶχε μελετήσει καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα, καὶ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος ἐκείνου ἠσθάνετο μείζονα ὑπερηφανίαν παρ' ὅσην ἂν ἦτο αὐτὸς ὁ ἐφημέριος. Τὴν πρωΐαν ἐξύπνα εἰς τὰς ἕξ· ἔτρεχεν ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, ἐπήδα φράκτας, ὅπως συλλέξῃ ἀνθοδέσμην ἀγρίων ἀνθῶν, ὧν ὁλόκληρον φορτίον ἐκόμιζεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἅτινα διετίθει ὡς ἠδύνατο κάλλιον πρὸς διακόσμησιν τῆς τραπέζης τοῦ προγεύματος. Ἐκόμιζε προσέτι καὶ νεοδρεπὲς κιχώριον διὰ τὰ πτηνὰ τῆς μὶς Μαιυλάη, ὧν τὸ κλωβίον ἐκόσμει μετὰ μεγάλης φιλοκαλίας· ὅτε δ' ἐτελείωνεν ἡ περιποίησις τῶν πτηνῶν, συνηθως εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ φιλάνθρωπόν τινα ἀποστολὴν εἰς τὸ χωρίον, ἢ ἂν δὲν εἶχε τοιαύτην κατέβαινε καὶ ἐσκάλιζε τὸν κῆπον, ἐπιμελεῖτο τὰ ἄνθη, ὡς ἐδίδαξεν αὐτὸν ὁ παιδαγωγὸς τοῦ χωρίου, ὅστις ἦν κηπουρὸς ἐμπειρότατος. Ἠσχολεῖτο δ' εἰς τοῦτο μετὰ μεγάλης προθυμίας μέχρις οὗ ἡ μὶς Ῥόζα κατήρχετο εἰς τὸν κῆπον· τὸν ἐπῄνει μεγάλως, οὗτος δὲ τὸ χάριεν μειδίαμά της ἐθεώρει τὴν καλλίστην ἀμοιβήν.

Οὕτω παρῆλθον τρεῖς μῆνες· τρεῖς μῆνες, οἵτινες παρ' ἀνθρώπων εὐτυχεστάτων θὰ ἐθεωροῦντο μῆνες χαρᾶς ἀμίκτου θλίψεως, παρὰ τοῦ Ὄλιβερ ὅμως, οὗ πολυτάραχος καὶ τρικυμιώδης ὑπῆρξεν ἡ παιδικὴ ἡλικία, ἐλογίζοντο ὡς ἡ ὑπάτη εὐδαιμονία. Καὶ ἐπειδὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξεδηλοῦτο εὐγενεστάτη καὶ ἀγνοτάτη ἀγάπη καὶ γενναιοδωρία, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰλικρινεστάτη καὶ ἐγκάρδιος εὐγνωμοσύνη, οὐδόλως θαυμαστὸν ἂν κατὰ τὸ βραχὺ ἐκεῖνο τοῦ χρόνου διάστημα ὁ Ὄλιβερ κατέστη οἰκειότατος τῇ ἀγαθῇ πρεσβύτιδι καὶ τῇ ἀνεψιᾷ αὐτῆς, καὶ ἂν ἡ ἀπεριόριστος στοργὴ ἣν ἡ τρυφερὰ καὶ εὐαίσθητος καρδία του ἐξεδήλου, τὸν καθίστη προσφιλέστερον αὐταῖς καὶ ταύτας ὑπερηφάνους διότι εἰς γῆν γόνιμον ἐσπάρησαν αἱ εὐεργεσίαι των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΒ'

Ἡ εὐδαιμονία τοῦ Ὄλιβερ καὶ τῶν εὐεργετίδων του θολοῦται ἀπροσδόκητως.

Τὸ ἔαρ παρῆλθε ταχέως καὶ ἐπῆλθε τὸ θέρος, ὅτε τὰ κάλλη τῆς ἐξοχῆς κατεφαίνοντο ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ. Τὰ μεγάλα δένδρα, ἀνακτήσαντα τὴν ἀκμὴν αὐτῶν ἀνεβλάστησαν πυκνὰ φυλλώματα, καὶ τὰ πρότερον γυμνὰ καὶ ἀσκεπῆ μέρη μετεβλήθησαν εἰς σκιερὰ καὶ εὐάρεστα καταφύγια, ὁπόθεν ἠδύνατό τις ἀνέτως νὰ βλέπῃ πρὸ αὐτοῦ τοὺς ὑπὸ τοῦ ἡλίου χρυσουμένους ἀγρούς. Ἡ γῆ περιεβλήθη τὸν πράσινον αὐτῆς μανδύαν, τὰ δὲ ἄνθη ἐπλήρουν τὸν ἀέρα ἀρωμάτων. Τὸ πᾶν ἐχλόαζε, ἤνθει, ἀπήστραπτε, τὸ πᾶν ἀπέπνεε χαρὰν καὶ εὐφροσύνην.

Ἐξηκολούθησαν διάγοντες τὸν ἥσυχον ἐκεῖνον βίον ἐν τῇ ἀγροικίᾳ τῆς κυρίας Μαιυλάη, οὐδ' ἔπαυσε ποσῶς ἡ φαιδρότης τῶν ἐνοικούντων. Ὁ Ὄλιβερ πρὸ πολλοῦ ἀνεκτήσατο ὑγίειαν καὶ δυνάμεις, ἀλλ' ἀσθενὴς ἢ ὑγιής, τὴν αὐτὴν ἔτρεφε πάντοτε στοργὴν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τοὺς περιστοιχίζοντας αὐτόν,—ὅπερ ὁμολογουμένως πολὺ σύνηθες δὲν εἶναι. Ἐξηκολούθει ὢν πάντοτε γλυκύς, τρυφερός, περιποιητικώτατος, ὡς ὅταν ἡ ἀσθένεια ὑπέσκαπτε τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, πάντοτε μετὰ προθυμίας σπεύδων πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐλαχίστων ἐπιθυμιῶν τῶν εὐεργετίδων αὐτοῦ.

Ὡραίαν τινὰ ἑσπέραν, συνώδευε τὴν κυρίαν Μαιυλάη καὶ τὴν Ῥόζαν εἰς περίπατον παρατεθέντα πλέον τοῦ συνήθους. Κατὰ τὴν ἡμέραν τὸ θάλπος ἦν ὑπερβολικόν, τὴν δ' ἑσπέραν ἐκείνην ἡ σελήνη ἀνέτειλε πλησιφανής, καὶ αὖρα ἐλαφρὰ δροσερωτάτη ἤρχισε πνέουσα. Ἡ Ῥόζα ἦτο λίαν εὐδιάθετος, οὕτω δὲ φαιδρῶς συνδιαλεγόμενοι, παρέτειναν τὸν περίπατόν των πέραν τῶν συνήθων ὁρίων. Κουρασθείσης δὲ τῆς κυρίας Μαιυλάη, ἐπέστρεψαν βραδέως εἰς τὴν οἰκίαν. Ἡ νεᾶνις ἀφεῖλε τὸν πῖλόν της καὶ ἐκάθησε πρὸ τοῦ κλειδοκυμβάλου κατὰ τὸ σύνηθες, καὶ μετά τινα προανακρούσματα, ἔπαιζεν ἤχόν τινα πένθιμον καὶ μεγαλοπρεπῆ. Ἐν ᾧ δ' ἔπαιζεν, ἠκούσθη στένουσα καὶ ὀλολύζουσα.

«Ἀγαπητή μοι κόρη!» ἀνεφώνησεν ἡ πρεσβῦτις.

Ἡ Ῥόζα οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἐξηκολούθησε παίζουσα μετὰ μείζονος παχύτητος, ὡς νὰ ἀπέσπασεν αὐτὴν ἡ τῆς θείας της φωνὴ ἐκ θλιβερῶν διαλογισμῶν.

«Ῥόζα, ἀγάπη μου! εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη, ἐγερθεῖσα ἐν σπουδῇ καὶ κλίνασα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν νεάνιδα. Τί ἔχεις; τὸ πρόσωπόν σου εἶναι δακρύβρεκτον, ἀγαπητή μοι κόρη. Τί σε κάμνει νὰ ὑποφέρῃς, κόρη μου;

— Τίποτε, θεία μου, τίποτε, ἀπεκρίνατο ἡ νεᾶνις· δὲν εἰξεύρω τί ἔχω, δὲν ἠμπορῶ νὰ το παραστήσω, ἀλλ' αἰσθάνομαι ὅτι εἶμαι κακοδιάθετος ἀπόψε, καὶ . . .

— Μήπως εἶσαι ἀσθενής, κόρη μου; ἠρώτησε διακόψασα αὐτὴν ἡ κυρία Μαιυλάη.

— Ὄχι, ὄχι, δὲν εἶμαι ἀσθενής! ἀπεκρίνατο ἡ Ῥόζα, φρικιῶσα, ὡς νὰ κατελήφθη αἴφνης ὑπὸ θανασίμου ῥίγους. Θὰ περάσῃ 'γρήγορα. Κλείσατε τὸ παράθυρον, σᾶς παρακαλῶ.»

Ὁ Ὄλιβερ ἔστευσε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐπιθυμίαν της, ἡ δὲ Ῥόζα, βιάζουσα ἑαυτὴν νὰ φανῇ φαιδρά, ἤρξατο παίζουσα ἐπὶ φαιδροτέρου ἤχου· ἀλλ' οἱ δάκτυλοί της ἔστησαν ἀδρανεῖς ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου· κρύψασα δὲ τὸ πρόσωπον διὰ τῶν χειρῶν, ἐρρίφθη ἐπί τινος ἀνακλίντρου καὶ ἀφῆκε νὰ ῥεύσωσιν ἐλευθέρως τὰ δάκρυά της, ἅτινα ἠδυνάτει πλέον νὰ συγκρατήσῃ.

«Κόρη μου! ἀνεφώνησεν ἡ γραῖα, θλίβουσα αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκάλας της· ποτὲ δέν σε εἶδα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν.

— Δὲν ἤθελα νὰ σας ἀνησυχήσω, εἶπεν ἡ Ῥόζα· ἀλλὰ ματαίως προσεπάθησα, δὲν ἠδυνήθην νὰ το κατορθώσω. Φοβοῦμαι μήπως εἶμαι ἀσθενής, θεία μου.»

Καὶ ἦτο πράγματι ἀσθενής. Ὅτε ἔφερον φῶς, κατεφάνη ὅτι κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τὸ μεσολαβῆσαν ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ ζωηρὰ χροιὰ τοῦ προσώπου της ἐξηφανίσθη καὶ εἶχε καταστῆ ὠχρὰ ὡς κηρίον. Καὶ μὲν ἡ φυσιογνωμία της οὐδόλως ἀπώλεσε τὴν προτέραν καλλονήν, ἀλλ' οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου της ἦσαν ἠλλοιωμένοι, οἱ δ' ὀφθαλμοὶ ἄτονοι καὶ ἡμίσβεστος ἡ λαμπρότης αὐτῶν. Μετὰ μίαν στιγμὴν αἱ παρειαί της ἤρχισαν νὰ πορφυρῶνται καὶ οἱ ὡραῖοι κυανοῖ ὀφθαλμοί της νὰ ἐκτοξεύωσι βλέμματα ἀσυνήθη. Ἀκολούθως ὅμως ἡ ἐρυθρότης ἐκείνη ἐξηφανίσθη, ὡς σκιὰ νέφους διαβατικοῦ, καὶ ἐπανῆλθεν ἡ προτέρα ὠχρότης.

Ὁ Ὄλιβερ, ὅστις ἀνησύχως παρετήρει τὴν πρεσβύτιδα, εἶδεν ὅτι αὕτη σφόδρα ἀνησύχει ἐκ τῶν τοιούτων συμπτωμάτων, καὶ οὐκ ὀλίγον ἐταράχθη καὶ αὐτός. Ἰδὼν ὅμως ὅτι ἡ πρεσβῦτις προσεπάθει νὰ φανῇ ὅτι τὰ ἐθεώρει λίαν ἐλαφρὰ καὶ ἀσήμαντα, ἀπεπειράθη νὰ τὴν μιμηθῇ καὶ αὐτός. Καὶ ἐπέτυχον ἀμφότεροι, διότι, ὅτε ἡ Ῥόζα ἐπείσθη ὑπὸ τῆς θείας της νὰ κατακλιθῇ, εἶχε λάβει θάρρος καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἔγινε καλλίτερα, διότι ἐβεβαίωσεν αὐτοὺς ὅτι ἦτο βεβαία πῶς τὴν ἐπαύριον θὰ ἐξυπνήσῃ ὑγιὴς καὶ καλῶς ἔχουσα.

«Ἐλπίζω, κυρία, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ ὅτε ἐπέστρεψεν ἡ κυρία Μαιυλάη, πῶς δὲν θὰ ἦναι σπουδαῖον τὸ πρᾶγμα. Ἡ μὶς Μαιυλάυ εἶναι κακοδιάθετος ἀπόψε, ἀλλὰ . . . .»

Ἡ πρεσβῦτις ὅμως ἔνευσεν αὐτῷ νὰ μὴ ἐξακολουθήσῃ, καὶ καθήσασα εἰς μίαν γωνίαν τοῦ δωματίου, ἐτήρησεν ἐπί τινα χρόνον σιγήν. Ἐπὶ τέλους δὲ, εἶπε διὰ φωνῆς ὑποτρεμούσης·

«Δὲν ἐλπίζω αὐτό, Ὄλιβερ. Πολλὰ ἔτη τώρα συνέζησα μετ' αὐτῆς εὐτυχής. . . ἴσως μάλιστα ὑπὲρ τὸ δέον εὐτυχής! Καὶ δυνατὸν νὰ ἦλθεν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν πρέπει νὰ ὑποστῶ καὶ δυστυχήματα· ἐλπίζω ὅμως ὅτι οὐχὶ τόσῳ μέγα δυστύχημα.

— Ὁποῖον δυστύχημα, κυρία; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ.

— Τὸ τρομερὸν δυστύχημα, εἶπεν ἡ γραῖα διὰ φωνῆς ἀσθενεστάτης, νὰ χάσω τὴν προσφιλῆ μου κόρην, τὴν ὁποίαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐθεώρουν ὡς τὴν μόνην παρηγορίαν μου, τὴν μόνην εὐτυχίαν μου!

— Ὤ, ὁ Θεὸς νὰ μας φυλάττῃ! ἀνεφώνησεν ὁ Ὄλιβερ μετὰ ζωηρότητος.

— Εἴθε, παιδί μου, εἶπεν ἡ γραῖα συνάπτουσα τὰς χεῖρας.

— Ἀναμφιβόλως οὐδεὶς ὑπάρχει φόβος νὰ πάθωμεν τόσῳ τρομερὰν δυστυχίαν! εἶπεν ὁ Ὄλιβερ. Πρὸ δύο μόλις ὡρῶν ἦτο κάλλιστα εἰς τὴν ὑγίειάν της.

— Τώρα ὅμως εἶναι κάκιστα, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλάη. Καὶ ἡ ἀσθένειά της ἠμπορεῖ νὰ χειροτερεύσῃ, εἶμαι βεβαία. Ὦ Ῥόζα μου, ἀγαπητή μου Ῥόζα! τί θὰ γίνω χωρὶς αὐτήν;»

Οἱ ἀπελπιστικοὶ οὗτοι συλλογισμοὶ κατεβασάνιζον τὴν δυστυχῆ πρεσβύτιδα, ὥστε ὁ Ὄλιβερ, καταστέλλων τὴν ἰδίαν θλῖψιν προσεπάθησε νὰ την καταπραύνῃ καὶ τὴν καθικέτευσεν ἐνθέρμως δι' ἀγάπην αὐτῆς τῆς προσφιλοῦς ἀσθενοῦς νὰ καθησυχάσῃ.

«Καὶ συλλογίσθητε, κυρία, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ, οὐ τὰ δάκρυα μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας του πρὸς συγκράτησιν αὐτῶν ἔρρεον ἄφθονα, συλλογίσθητε πόσον εἶναι νέα καὶ ἀγαθή· ὁποῖον βάλσαμον παρηγορίας ἐγχέει εἰς τὴν ψυχὴν τῶν περιστοιχιζόντων αὐτήν. Εἶμαι βέβαιος. . . . βεβαιότατος εἶμαι. . . . χάριν ὑμῶν ἡ ὁποία εἶσθε ὡσαύτως τόσον ἀγαθή. . . . χάριν αὐτῆς . . χάριν ὅλων τοὺς ὁποίους καθιστᾷ εὐτυχεῖς, ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ. Ὁ Θεὸς δὲν θαφίσῃ νὰποθάνῃ τόσῳ νέα.

— Σιωπή! εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη, ἐπιθεῖσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ὄλιβερ. Σκέπτεσαι ὡς παιδίον, καλέ μου Ὄλιβερ· καὶ πλανᾶ-

σαι, ὅσῳ ὀρθὰ καὶ φυσικὰ ἂν φαίνωνται ὅσα λέγεις. Ἀλλὰ μοὶ ὑπενθυμίζεις τὰ καθήκοντά μου· τὰ εἶχον πρὸς στιγμὴν λησμονήσει, Ὄλιβερ· ἐλπίζω ὅμως νὰ τύχω συγγνώμης διὰ τοῦτο· διότι εἶμαι γραῖα καὶ πολλὰς εἶδον ἀσθενείας καὶ πολλοὺς νεκρούς, ὥστε εἰξεύρω κάλλιστα τὴν θλῖψιν τῶν ἐπιζώντων· εἶδον ἀρκετοὺς καὶ εἰξεύρω ὅτι οὐδὲν σημαίνει ἂν ἦναί τις νέος ἢ ἀγαθὸς, οὐδὲ σώζεται διὰ τοῦτο χάριν τῶν φιλούντων αὐτόν. Τοῦτο ὅμως πρέπει νὰ μὴ λυπῇ, ἀλλὰ νὰ παρηγορῇ ἡμᾶς μᾶλλον· διότι ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, καὶ τοιαῦται ἀπώλειαι δεικνύουσιν ἡμῖν προδήλως ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλος κόσμος, κρείσσων τοῦ παρόντος, καὶ ὅτι βραχεῖα ἡ φέρουσα εἰς τοῦτον ὁδός. Γενηθήτω τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου! Ἀλλὰ τὴν ἀγαπῶ, καὶ ἐκεῖνος μόνον γινώσκει πόσον μοὶ εἶναι προσφιλής!»

Ὁ Ὄλιβερ εἶδε μετ' ἐκπλήξεως ὅτι ταῦτα εἰποῦσα ἡ κυρία Μαιυλάη, κατέστειλε πάραυτα τὴν θλῖψιν αὐτῆς, ἔπαυσε τὰ δάκρυα, καὶ ἀνέλαβε τὸ σύνηθες γαλήνιον καὶ ἤρεμον παράστημα. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξεπλάγη ἰδὼν ὅτι διετήρει τὴν τοιαύτην ψυχικὴν ἠρεμίαν, καὶ ὅτι καίτοι ὑπὸ τοσούτων φόβων καὶ μεριμνῶν καταβασανιζομένη, πάντοτε ἐκυρίευεν ἑαυτῆς καὶ εἰς πάντα ἐπήρκει, ἐκπληροῦσα μετὰ προθυμίας πάντα τὰ ὑπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐπιβαλλόμενα καθήκοντα, καὶ μάλιστα, ἂν ἔκρινέ τις ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, μετά τινος φαιδρότητος. Ἀλλ' ἦτο νέος ἔτι, καὶ ἠγνόει ὁπόσα ἠδύνατό τις ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ἀγογγύστως νὰ ὑποστῇ, ὅταν ἐκέκτητο ῥώμην ψυχῆς ἀρκοῦσαν· καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ το γινώσκῃ ὅταν καὶ αὐτοὶ οἱ κεκτημένοι τοιαύτην ῥώμην ψυχῆς πολλάκις ἀγνοοῦσι τοῦτο;

Ἡ ἐπελθοῦσα νὺξ ἐπηύξησε τὰς ἀνησυχίας αὐτῶν, τὴν δὲ πρωΐαν τῆς ἐπαύριον τὰ προαισθήματα τῆς κυρίας Μαιυλάη κατεδείχθησαν ὀρθά. Ἡ Ῥόζα εὑρίσκετο ἐν τῷ πρώτῳ σταδίῳ πυρετοῦ βραδέος καὶ ἐπικινδύνου.

«Εἶναι χρεία δραστηριότητος, Ὄλιβερ, καὶ δὲν πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς ἀνωφελῆ καὶ ἄγονον λύπην, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη, ἐπιθεῖσα τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ ἰδοῦσα ἀτενῶς τὸ παιδίον. Εἶναι ἀνάγκη νὰ διαβιβασθῇ ὅ τι τάχιστα ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἰς τὸν κύριον Λόσμπερν, πρέπει νὰ την φέρῃς εἰς τὸ χωρίον, τὸ ὁποῖον τέσσαρα μόνον μίλια ἀπέχει ἐντεῦθεν, ὅταν ὑπάγῃς διὰ τῆς ἀτραποῦ, καὶ ἐκεῖθεν δι' ἐπίτηδες ἐφίππου ταχυδρόμου νὰ την ἀποστείλῃς εἰς Τσέρτσυ. Εἰς τὸ πανδοχεῖον θὰ εὕρῃς ἀνθρώπους νὰ φροντίσωσι ὅπως εὕρωσιν ἕνα ταχυδρόμον. Εἶμαι βεβαία ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃς κατὰ γράμμα τὴν παραγγελίαν ταύτην.»

Ὁ Ὄλιβερ οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἡ ἔκφρασις τῆς φυσιογνωμίας του ἐμαρτύρει, ὅτι ἐφλέγετο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἐκπληρώσῃ τάχιστα τὴν παραγγελίαν.

«Ἰδοὺ καὶ ἄλλη ἐπιστολὴ, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη μετά τινα σκέψιν· ἀλλὰ δὲν ἔχω εἰσέτι ἀποφασίσει ἂν πρέπει νὰ την ἀποστείλω τώρα ἢ νὰ περιμείνω νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τῆς τύχης τῆς Ῥόζας διὰ νὰ την στείλω. Ἐπεθύμουν νὰ την κρατήσω μέχρις οὗ ἀπολέσωμεν πᾶσαν ἐλπίδα.

— Εἶναι καὶ αὕτη διὰ τὸ Τσέρτσυ, κυρία; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ, ἐν τῇ ἀνυπομονησίᾳ αὐτοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς παραγγελίας τείνας τὴν χεῖρα ἵνα λάβῃ τὴν ἐπιστολήν.

— Ὄχι,» ἀπεκρίνατο ἡ πρεσβῦτις καὶ ἔδωκεν αὐτῷ μηχανικῶς τὴν ἐπιστολήν.

Ὁ Ὄλιβερ ἀνέγνω τὴν διεύθυνσιν καὶ εἶδεν ὅτι ἐστέλλετο πρὸς τὸν εὐγενέστατον κύριον Ἑρρῖκον Μαιυλάη εἰς τὴν ἔπαυλιν λόρδου τινὸς, οὗ τὸ ὄνομα δὲν εἶχεν ἕως τότε ἀκούσει.

«Νὰ τὴν ὑπάγω καὶ αὐτὴν, κυρία; ἠρώτησεν ὁ Ὄλιβερ, παρατηρῶν ἀνυπομόνως τὴν κυρίαν Μαιυλάη.

— Ὄχι, ἀπεκρίνατο αὕτη, λαβοῦσα ὀπίσω τὴν ἐπιστολήν, προτιμῶ νὰ περιμείνω ἕως αὔριον τὴν πρωΐαν.»

Καὶ ἐνεχείρισε τὸ βαλάντιόν της εἰς τὸν Ὄλιβερ, ὅστις ἀνεχώρησε κατεσπευσμένως.

Ἔτρεξεν ἀνὰ μέσον τῶν ἀγρῶν, ἢ τῶν χωριζουσῶν αὐτοὺς μικρῶν ἀτραπῶν, αἵτινες ποὺ μὲν ἐκρύπτοντο ἐκ τῶν ἑκατέρωθεν ὡρίμων ὑψηλῶν σταχύων, ποὺ δὲ διέσχιζον τὴν πεδιάδα, ἔνθα θερισταὶ ἠσχολοῦντο εἰς τὸ ἔργον των· ἵστατο δὲ μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπί τινα δευτερόλεπτα ἵνα ἀναπνεύσῃ, μέχρις οὗ κάθιδρως καὶ κατακεκονιαμένος ἔφθασεν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς τοῦ χωρίου.

Καὶ ἔστη ἐπὶ μικρὸν καὶ προσεῖδε περὶ αὐτὸν διὰ νὰ εὕρῃ τὸ πανδοχεῖον. Εἶδεν ἓν ἐμπορικὸν κατάστημα οὗ οἱ τοῖχοι ἦσαν κεχρωματισμένοι λευκοὶ, ἓν ζυθοπωλεῖον ἐρυθρὸν ἔχον χρωματισμὸν, ἓν δημαρχεῖον χρωματισμὸν ἔχον κίτρινον, καὶ εἰς μίαν τῆς πλατείας γωνίαν μεγάλην τινὰ οἰκίαν μὲ πράσινα παραθυρόφυλλα, φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν, *Πανδοχεῖον τοῦ ἁγίου Γεωργίου*, ἣν μόλις ἰδὼν ἔτρεξεν ἀμέσως ἐκεῖ.

Ὁ Ὄλιβερ ὡμίλησεν εἰς τὸν ἡνίοχον, ὃν εὗρε χάσκοντα πρὸ τῆς θύρας, καὶ ὅστις εὐθὺς ὡς ἐνόησε περί τινος πρόκειται τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν ὑπηρέτην, ὅστις πάλιν, ἀφ' οὗ πρῶτον ἤκουσε τὴν αὐτὴν διήγησιν τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν πανδοχέα. Ἦτο δ' οὗτος ὑψηλός τις καὶ ἀστεῖος ἀνὴρ, κυανοῦν φέρων λαιμοδέτην καὶ λευκὸν πῖλον, περισκελίδας ἐκ χονδροῦ ἐριούχου καὶ ὑψηλὰ ὑποδήματα· κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ἀντλίας παρὰ τὴν θύραν τοῦ ἱππωνος καθαρίζων δι' ἀργυρᾶς ὀδοντογλυφίδος τοὺς ὀδόντας του.

Ἀκούσας τὴν αἴτησιν τοῦ Ὄλιβερ, μετέβη βραδεῖ τῷ βήματι εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ ἔγραψε μίαν ἀπόδειξιν παραλαβῆς τῶν χρημάτων, δι' ὃ ἀρκετὸν παρῆλθε διάστημα χρόνου. Ἀφ' οὗ δὲ τέλος ἐγένετο καὶ ἐξωρλήθη ἡ ἀπόδειξις ἐδέησε νὰ ἐπισαχθῇ ὁ ἵππος καὶ νὰ ἑτοιμασθῇ ὁ ταχυδρόμος, ἅτινα ἐπήνεγκον δέκα ἔτι λεπτῶν ἀργοποριαν. Καθ' ὅλον δ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ὁ Ὄλιβερ φλεγόμενος ὑπὸ ἀνυπομονησίας καὶ ἀνησυχίας, ἤθελεν ἂν ἦτο δυνατὸν αὐτὸς νὰ πηδήσῃ ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ νὰ τρέξῃ ἀπὸ ῥυτῆρος μέχρι τοῦ ἑπομένου σταθμοῦ. Ἐπὶ τέλους τὰ πάντα ἡτοιμάσθησαν καὶ τὸ γραμμάτιον παρεδόθη τῷ ταχυδρόμῳ μετὰ πολλῶν συστάσεων νὰ το κομίσῃ τάχιστα· ὁ ταχυδρόμος ἐπτέρνισε τὸν ἵππον καὶ ἀνεχώρησε καλπάζων.

Ἡ βεβαιότης ὅτι θὰ κατέρθανεν ἄνευ ἀναβολῆς βοήθεια εἰς τὴν ἀσθενῆ, ἀνεκούφισεν ὁπωσοῦν τὸν Ὄλιβερ, ὅστις ἐξῆλθε τότε τοῦ πανδοχείου· ἀλλὰ μόλις ἔμελλε νὰ διαβῇ τὴν θύραν τῆς αὐλῆς καὶ συνεκρούσθη καθ' ὑψηλοῦ τινὸς ἀνδρὸς, δι' εὐρέος μανδύου περιτετυλιγμένου, εἰσερχομένου δὲ κατ' ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν εἰς τὸ πανδοχεῖον.

«Ἄ! εἶπεν ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ἰδὼν ἀτενῶς τὸν Ὄλιβερ καὶ ὀπισθοχωρήσας ἀποτόμως· τί εἶναι αὐτό;

— Σᾶς ζητῶ συγγνώμην, σὲρ, εἶπεν ὁ Ὄλιβερ. Ἐβιαζόμην νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸ σπίτι καὶ δέν σας εἶδα ὅτι ἤρχεσθε.

— Νὰ πάρῃ ὁ διάβολος! εἶπεν ἐκεῖνος ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ἐξακοντίσας κατὰ τοῦ Ὄλιβερ βλέμμα ἀπαίσιον. Ποῖος θά το ἐπίστευε· καὶ στάκτη ἂν τον ἔκανε, θὰ ἦτο καλὸς νὰ σου ἀναστηθῇ καὶ νὰ εὑρεθῇ μέσ' 'ς τὸν δρόμον σου!

— Λυποῦμαι πολὺ, σὲρ, ἐτραύλισεν ὁ Ὄλιβερ, ὃν τὸ ἄγριον τοῦ ξένου βλέμμα κατετρόμαξε· ἐλπίζω πῶς δέν σας ἐκτύπησα!

— Κακὸς περίδρομος! ὑπετονθόρυσεν ἐκεῖνος, τρίζων τοὺς ὀδόντας, ἐν μεγίστῃ ἐξάψει· ἐὰν εἶχα μόνον τὸ θάρρος νὰ ἔλεγα μίαν λέξιν, θά τον ξεφορτονόμην καὶ ἀπόψε ἀκόμη. Πανοῦκλα νά σε κόψῃ καὶ νά σε θερίσῃ, βρωμόσκυλο! Τί θέλεις ἐδῶ, βρέ;»

Καὶ ἀνύψωσεν ἀπειλητικῶς τὴν πυγμὴν, ἔτριζε τοὺς ὀδόντας καὶ προεχώρησε κατὰ τοῦ Ὄλιβερ, καθ' οὗ ἐφαίνετο σκοπὸν ἔχων νὰ κατενέγκῃ σφοδρὸν κτύπημα, ἀλλ' ἔπεσε βαρὺς χαμαὶ, σπαίρων καὶ ἀφρίζων ἐκ λύσσης. Ὁ Ὄλιβερ ἐθεώρησε πρὸς στιγμὴν τοὺς φρικώδεις σπασμοὺς τοῦ παράφρονος ἐκείνου (διότι ὡς τοιοῦτον ἐξέλαβεν αὐτὸν) καὶ ἔσπευσεν εἰς τὸ πανδοχεῖον, ὅπως καλέσῃ εἰς βοήθειαν. Ὅτε δὲ εἶδεν ὅτι εἰσεκόμισαν αὐτὸν εἰς τὸ πανδοχεῖον, ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του, τρέχων πάσῃ δυνάμει, ὅπως ἀνακτήσηται τὸν ἀπολεσθέντα χρόνον, καὶ ἀναλογιζόμενος μετ' ἐκπλήξεως καὶ φόβου τινὸς μετεχούσης τὴν ἀλλόκοτον μορφὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου.

Τὸ περιστατικὸν ὅμως τοῦτο δὲν ἀπησχόλησεν ἐπὶ μακρὸν τὸν λογισμόν του. Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν ἀγροικίαν, τὴν διάνοιάν του ἀπερρόφησε καθ' ὁλοκληρίαν ἄλλο ἀντικείμενον, καὶ πᾶσα περὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἀφορώντων σκέψις ἐξηφανίσθη.

Ἡ κατάστασις τῆς Ῥόζας Μαιυλάη ἐχειροτέρευσε ταχέως, καὶ πρὸ τοῦ μεσονυκτίου εἶχε παραληρήματα. Εἷς ἰατρὸς τοῦ χωρίου ἔμενε διαρκῶς πλησίον αὐτῆς. Ἐξετάσας καλῶς τὴν πάσχουσαν, ἔλαβε τὴν κυρίαν Μαιυλάη κατὰ μέρος καὶ εἶπεν αὐτῇ ὅτι ἡ ἀσθένεια ἦτο σοβαροτάτη, καὶ ἡ θεραπεία της ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς θαῦμα.

Ποσάκις, κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς, δὲν ἠγέρθη ὁ Ὄλιβερ, καὶ δὲν μετέβη ἀκροποδητὶ βαδίζων μέχρι τῆς κλίμακος, ὅπως ἀκροασθῇ τί συνέβαινεν ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς ἀσθενοῦς! Πολλάκις δὲ, ἀκούων αἴφνης κρότον βημάτων, ἔτρεμεν ὅλος καὶ ψυχρὸς ἱδρὼς περιέβρεχεν αὐτὸν, φοβούμενον μὴ ἐπῆλθε φρικώδης συμφορὰ, ἣν οὐδὲ νὰ λογισθῇ εἶχε τὴν δύναμιν. Ἡ θερμότης δὲ ἁπασῶν τῶν δεήσεων, ὅσας μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐποίησεν, οὐδὲ νὰ παραβληθῇ ἠδύνατο πρὸς τὰς ἱκετηρίους εὐχὰς ἃς ἀπηύθυνε τότε εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπὲρ ζωῆς καὶ ὑγιείας τῆς προσφιλοῦς νεάνιδος, διατρεχούσης τὸν ἔσχατον κίνδυνον.

Ἡ ἀγωνία, ἡ σκληρὰ καὶ φρικώδης ἀγωνία, ἣν αἰσθανόμεθα, ὅταν ἀκίνητοι παρὰ τὴν κλίνην τρυφερῶς ἀγαπωμένου ὄντος βλέπωμεν τὴν ζωὴν αὐτοῦ κινδυνεύουσαν καὶ πλησιάζουσαν νὰ σβεσθῇ· ἡ βαρύνουσα τότε τὸν ἡμέτερον νοῦν ἀπόγνωσις, ἐξ ἧς ἡ μὲν καρδία πάλλεται σφοδρῶς, ἡ δ' ἀναπνοὴ διακόπτεται· αἱ φοβεραὶ εἰκόνες, ἃς ἀναπαρίστησιν ἡ ἡμετέρα φαντασία, ὁ πυρετώδης πόθος τοῦ νὰ ποιήσωμεν κάτι τι πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ἀσθενοῦς, πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου, καθ' οὗ ἀνίσχυροι ἀποβαίνουσιν αἱ ἡμέτεραι προσπάθειαι· ἡ βαθεῖα καὶ θλιβερὰ ἀθυμία, ἣν διεγείρει ἐν ἡμῖν ἡ συνείδησις τῆς ἡμετέρας ἀδυναμίας—εἰσὶ φρικώδεις καὶ οὐδεμία βάσανος δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς ταύτας, οὐδεμία δὲ σκέψις καὶ οὐδεμία παραμυθία ἰσχύουσι νὰ μετριάσωσιν αὐτὰς ἐν ταῖς στιγμαῖς ἐκείναις τῆς πυρετώδους ἀγωνίας καὶ τῆς ἀπογνώσεως!

Ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα καὶ σύμπασα ἡ ἀγροικία ἦτο κατηφὴς καὶ σιωπηλή· ὡμίλουν μόνον σιγανῇ τῇ φωνῇ, καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπεφαίνοντο εἰς τὴν θύραν πρόσωπα, ὧν ἡ φυσιογνωμία ἐνέφαινεν ἀνησυχίαν καὶ φόβον, γυναῖκες δὲ καὶ παιδία ἀπεμακρύνοντο κλαίοντα. Καθ' ὅλην τὴν θλιβερὰν ἐκείνην ἡμέραν καὶ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὁ Ὄλιβερ περιεπάτει βρα-

δέως ἐν τῷ κήπῳ, ἀνυψῶν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ μέρος τοῦ κοιτῶνος τῆς ἀσθενοῦς, καὶ φρίσσων ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ καὶ μόνῃ τοῦ νὰ ἴδῃ σβεννύμενον τὸ φωτίζον τὸ παράθυρον φῶς, ὅπερ θὰ ἦτο σημεῖον θανάτου. Ἡ νὺξ ἦτο βαθεῖα, ὅτε ἀφίκετο ὁ κύριος Λόσμπερν. «Εἶναι σκληρὸν, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς ἰατρός· τόσῳ νέα, τόσῳ ἀξιαγάπητος. . . . ἀλλ' ἐλάχισται δυστυχῶς ἀπολείπονται ἐλπίδες.»

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον λαμπρὸς ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, τοσούτῳ λαμπρὸς, ὡς εἰμὴ ἐφώτιζε δυστυχίας μηδὲ ὀδύνας· καὶ ἐν ᾧ περὶ αὐτὴν ἡ χλόη, τὰ ἄνθη, τὰ πάντα ἀπέπνεον ζωὴν, ὑγίειαν, χαρὰν, ἡ καλὴ νεᾶνις ἔφθινε γοργῶς. Ὁ Ὄλιβερ μετέβη βραδεῖ τῷ βήματι εἰς τὸ παλαιὸν κοιμητήριον, ἐκάθησεν ἐφ' ἑνὸς χλοεροῦ ὄχθου, καὶ ἔκλαυσεν δι' αὐτὴν ἐν σιγῇ, ἐν τῷ μονήρει ἐκείνῳ τόπῳ.

Ἡ φύσις ἦτο κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὡραία καὶ οἱ πλέοντες εἰς τὸ ἡλιακὸν φῶς ἀγροὶ κατέθελγον τὴν ὅρασιν· τὰ πτηνὰ ἐκελάδουν φαιδρῶς καὶ ἁρμονικώτατα, καὶ ἵπταντο περιχαρῆ ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον. Πανταχοῦ τέλος τὰ πάντα προεκάλουν σκέψεις χαρμοσύνους, καὶ ὅτε τὸ παιδίον ἔστρεψε περὶ αὐτὸ τοὺς ἐρυθροὺς ἐκ τῶν δακρύων ὀφθαλμούς του καὶ εἶδε, τῷ ἐπῆλθεν ὁρμεμφύτως ἡ σκέψις ὅτι δὲν ἦτο καιρὸς διὰ θάνατον, ὅτι ἡ Ῥόζα δὲν θὰπέθνησκε βεβαίως, ἀφ' οὗ τὰ πάντα ἐν τῇ φύσει ἦσαν ἱλαρὰ καὶ εὐφρόσυνα· ὅτι ὁ τάφος ἤρμοζεν εἰς τοὺς παγετοὺς τοῦ χειμῶνος καὶ οὐχὶ εἰς τἀρώματα τοῦ θέρους. Παρὰ μικρὸν δ' ἐσκέπτετο ὅτι τὸ σάβανον μόνον γέροντας περιέβαλλε, καὶ ὅτι αἱ πένθιμοι αὐτοῦ πτυχαὶ οὐδέποτε ἐκάλυπτον τὸ ἀκμαῖον καὶ εὔχαρι κάλλος.

Ὁ ἦχος τοῦ κώδωνος τῆς ἐκκλησίας διέκοψε θλιβερῶς τοὺς ἀφελεῖς αὐτοῦ διαλογισμούς. Καὶ ὁ πένθιμος καὶ βαρὺς τοῦ κώδωνος ἦχος ἀνήγγελε κηδείαν. Εἰσῆλθον δ' εἰς τὸ κοιμητήριον χωρικοί τινες συνοδεύοντες τὸ φέρετρον, καὶ φέροντες λευκὰς ταινίας, διότι ὁ νεκρὸς ἦν κόρη· ἀπεκαλύφθησαν ἅπαντες πλησίον λάκκου τινὸς καὶ μεταξὺ τῶν θρηνούντων ὑπῆρχε καὶ ἡ μήτηρ. . . . μήτηρ ἀπορφανισθεῖσα τοῦ τέκνου της! Καὶ ὅμως ὁ ἥλιος ἐξηκολούθει ἔτι φωτίζων λαμπρῶς, καὶ τὰ πτηνὰ φαιδρῶς κελαδοῦντα.

Ὁ Ὄλιβερ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀναλογιζόμενος ὁπόσα ἀγαθὰ ἐπεδαψίλευσεν αὐτῷ ἡ ἀσθενὴς νεᾶνις, καὶ δεόμενος νὰ μὴ στερηθῇ τῆς εὐκαιρίας ἵνα δείξῃ αὐτῇ πολλάκις τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην του. Οὐδένα λόγον εἶχε νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν ὡς ἀμελήσαντα περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πρὸς ταύτην καθηκόντων, διότι πάντοτε διετέλεσεν ἀφοσιωμένος αὐτῇ, καὶ προθυμότατος εἰς τὴν πλήρωσιν πάσης αὐτῆς ἐπιθυμίας· καὶ ὅμως ἐνεθυμεῖτο τόσας καὶ τόσας περιστάσεις, καθ' ἃς ἐφαντάζετο ὅτι ἠδύνατο νὰ δείξῃ πλείονα ζῆλον καὶ προθυμίαν, καὶ ἐλυπεῖτο πολὺ διότι δέν το ἔκαμεν. Ὀφείλομεν νὰ προσέχωμεν πάντοτε εἰς τὴν διαγωγήν μας πρὸς ἐκείνους, μεθ' ὧν ἐσμὲν συνδεδεμένοι ἐν τῷ βίῳ, διότι ἕκαστος νεκρὸς ὑπομιμνήσκει τοῖς ἐπιζῶσιν ὅτι παρέλιπον τόσῳ πολλὰ τῶν πρὸς αὐτὸν καθηκόντων καὶ ἐξετέλεσαν τόσον ὀλίγα, ὅτι πολλὰ ἐλησμόνησαν, πολλὰ ἠμέλησαν, τοιαῦται δ' ἀναμνήσεις εἰσὶ πικρόταται. Ἡ ἀνωφελὴς καὶ ἀνεπανόρθωτος τύψις τοῦ συνειδότος εἶναι ἀλγεινοτάτη· καὶ πρὸς ἀποφυγὴν αὐτῆς, ἃς ποιῶμεν τὸ ἀγαθὸν ἐν καιρῷ πάντοτε.

Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ κυρία Μαυλάη ἐκάθητο εἰς τὴν μικρὰν αἴθουσαν. Ἰδὼν ταύτην ὁ Ὄλιβερ ἐρρίγησε, διότι ἡ πρεσβῦτις οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐγκατέλιπε τὸ προσκεφάλαιον τῆς ἀνεψιᾶς της, καὶ μετὰ τρόμου ἠρώτησεν ἂν ἐπῆλθε μεταβολή τις εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀσθενοῦς. Ἔμαθε δὲ ὅτι ἡ Ῥόζα ἔπεσεν εἰς βαθύτατον ὕπνον, καὶ μετὰ τὴν ἐξέγερσιν αὐτῆς θὰ κατεφαίνετο ἂν ἔμελλε ἢ νὰναρρώσῃ καὶ νὰ ζήσῃ, ἢ νὰποχαιρετίσῃ αὐτοὺς τὸ τελευταῖον καὶ νὰποθάνῃ.

Ὁ Ὄλιβερ ἐκάθησεν ἐν σιγῇ, καὶ τὸν ἐλάχιστον ἀκροώμενος κρότον ἐπὶ πολλὰς ὥρας· παρετέθη τὸ γεῦμα, ἀλλ' οὔτε ἡ κυρία Μαυλάη, οὔτε ἐκεῖνος ἤψαντο αὐτοῦ. Δι' ἀφῃρημένου βλέμματος δεικνύοντος ὅτι ἀλλαχόσε ἐπλανῶντο οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν, παρηκολούθουν τὴν πορείαν τοῦ ἡλίου κλίνοντος πρὸς τὴν δύσιν αὐτοῦ καὶ διαχέοντος τὰ ζωηρὰ ἐκεῖνα χρώματα, ἅτινα προαγγέλλουσι πάντοτε τὴν δύσιν του. Μετὰ μικρὸν ἤκουσαν κρότον βημάτων, καὶ ὡς ἐξ ἐμφύτου ὁρμῆς ἔτρεξαν ἀμφότεροι εἰς τὴν θύραν, ὅτε ὁ κύριος Λόσμπερν εἰσῆλθε.

«Τί εἰδήσεις; ἠρώτησεν ἡ πρεσβῦτις. Λέγετε γρήγορα! Δὲν ἠμπορῶ νὰ ζήσω ἐν τοιαύτῃ ἀγωνίᾳ. Τὸ πᾶν προτιμῶ, ἐκτὸς τῆς ἀβεβαιότητος ταύτης· ὤ, ὁμιλήσατέ μοι καθαρὰ, σᾶς ἐξορκίζω!

— Καθησυχάσατε, εἶπεν ὁ ἰατρὸς, στηρίξας αὐτὴν εἰς τοὺς βραχίονάς του· καταπραΰνθητε, ἀγαπητὴ κυρία, σᾶς παρακαλῶ.

— Ἄφετέ με νὰ τρέξω ἐκεῖ! εἶπεν ἡ κυρία Μαυλάη διὰ φωνῆς πνιγηρὰς· ἀγαπητή μου κόρη! ἀπέθανεν! ἐχάθη!

— Ὄχι! ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ζωηρῶς ὁ ἰατρός· ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ εὔσπλαγχνος· θὰ ζήσῃ αὕτη, ἵνα ἐπὶ πολλὰ ἀκόμη ἔτη μᾶς καθιστᾷ εὐδαίμονας.»

Ἡ κυρία Μαυλάη ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα καὶ προσεπάθησε νὰ συνάψῃ τὰς χεῖρας· ἀλλ' ἡ ῥώμη τῆς ψυχῆς, ἡ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον συγκρατήσασα αὐτὴν, ἀνῆλθεν εἰς οὐρανοὺς μετὰ τῆς πρώτης εὐχαριστηρίου δεήσεως, καὶ ἔπεσε λιπόθυμος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ σπεύσαντος πρὸς βοήθειαν αὐτῆς ἰατροῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΓ'

Προεισαγωγικαὶ λεπτομέρειαι περί τινος νεανίου, καὶ νέον συμβεβηκὸς τοῦ Ὄλιβερ.

Ἡ εὐτυχία ἦν ὑπέρμετρος καὶ δυςφόρητος. Ὁ Ὄλιβερ ἔμεινεν ἐνεὸς, ἄναυδος, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ ἀπροσδοκήτου ἀγγέλματος· οὔτε λέξιν νὰ διαρθρώσῃ ἠδύνατο, οὔτε δάκρυα νὰ χύσῃ· μόλις ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ ἐννοῇ τὰ περὶ αὐτόν· περιεπάτησεν ἐπὶ πολὺ, ἀναπνέων τὸν καθαρὸν τῆς ἑσπέρας ἀέρα. Τέλος κατώρθωσε νὰνακουφισθῇ διὰ χειμάρρου δακρύων, νὰ σκεφθῇ καλῶς τὴν ἐπελθοῦσαν εὐτυχῆ μεταβολὴν καὶ νὰ αἰσθανθῇ ὅτι ἀπηλλάγη τοῦ λοιποῦ τῆς ἀφορήτου ἀγωνίας, ἧς τὸ βάρος κατεπίεζε τὴν καρδίαν του.

Εἶχε νυκτώσει σχεδὸν, ὅτε ἐπανήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν κατάφορτος ἀνθέων, ἅτινα εἶχε μετὰ ἰδιαζούσης ἐπιμελείας δρέψει, ὅπως κοσμήσῃ τὸν κοιτῶνα τῆς ἀσθενοῦς. Ἐν ᾧ ἐβάδιζε κούφῳ τῷ ποδὶ, ἤκουσεν ὄπισθεν αὐτοῦ κρότον ἁμάξης ἐρχομένης μετὰ ταχύτητος· ἐστράφη καὶ εἶδε μίαν ταχυδρομικὴν ἅμαξαν, ἧς οἱ ἵπποι ἔτρεχον ἀπὸ ῥυτῆρος· ἐπειδὴ δὲ ἡ ὁδὸς ἦτο στενὴ, ὁ Ὄλιβερ παρεμέρισεν εἴς τινα θύραν τοῦ κήπου, ὅπως διέλθῃ.

Καίτοι ὅμως τάχιστα διῆλθε πρὸ αὐτοῦ ἡ ταχυδρομικὴ ἅμαξα, ὁ Ὄλιβερ διέκρινεν ἄνθρωπόν τινα, βαμβακηρὸν φέροντα σκοῦφον, οὗ ἡ μορφὴ δὲν ἦτο παντάπασιν ἄγνωστος αὐτῷ, ἀλλ' ὃν δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰναγνωρίσῃ. Μετὰ μίαν στιγμὴν ὁ βαμβακηρὸς σκοῦφος προέκυψεν ἐκ τῆς θυρίδος τῆς ἁμάξης, καὶ φωνὴ στέντορος διέταξε τὸν ἡνίοχον νὰ σταθῇ, ὅπερ οὗτος ἐποίησεν ὅτε κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ τοὺς ἵππους, καὶ ἡ αὐτὴ φωνὴ προσεκάλεσε τὸν Ὄλιβερ ὀνομαστί.

«Ἐδῶ! Ὄλιβερ, τί κάμνει; ἡ μὶς Ῥόζα. . . Ὄλιβερ.

— Σεῖς εἶσθε, Τζάιλς;» ἀνερώνησεν ὁ Ὄλιβερ, τρέξας ἵνα φθάσῃ τὴν ἅμαξαν.

Ὁ Τζάιλς προεξέβαλεν αὐθις τὸν βαμβακηρὸν σκοῦφόν του καὶ ἡτοιμάζετο νὰποκριθῇ, ὅτε νεανίας τις καθήμενος εἰς τὴν ἑτέραν γωνίαν τῆς ἁμάξης, ἔτυρεν αὐτὸν ἀποτόμως ἐκ τῶν ὄπισθεν καὶ ἠρώτησε μετὰ βίας πῶς εἶχεν ἡ ἀσθενής.

«Ἐνὶ λόγῳ, εἶπε, καλλίτερα ἢ χειρότερα;

— Καλλίτερα. . . . πολὺ καλλίτερα, ἔσπευσε νὰποκριθῇ ὁ Ὄλιβερ.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! ἀνερώνησεν ὁ νέος. Εἶσθε βέβαιος περὶ τούτου;

— Βεβαιότατος, σὲρ, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ. Πρὸ ὀλίγων μόλις ὡρῶν ἐκαλλιτέρευσε, καὶ ὁ κύριος Λόσμπερν διαβεβαιοῖ ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον κίνδυνος.»

Ὁ νέος δὲν εἶπεν ἄλλην λέξιν, ἀλλ' ἀνοίξας τὴν θυρίδα, ἐπήδησεν ἐλαφρῶς κατὰ γῆς, καὶ λαβὼν τὸν Ὄλιβερ ἐκ τοῦ βραχίονος, ἔφερεν αὐτὸν πλησίον του.

«Εἶσαι καθ' ὁλοκληρίαν βέβαιος; Μὴ τυχὸν ἀπατᾶσαι, μικρέ μου; ἠρώτησε διὰ φωνῆς ὑποτρεμούσης. Μὴ μὲ πλανᾷς μὲ ἐλπίδας ἀπατηλὰς καὶ ἀπραγματοποιήτους.

— Δι' ὅλον τὸν κόσμον δὲν θὰ ἔκαμνα τοιοῦτόν τι, σὲρ, ἀπεκρίνατο ὁ Ὄλιβερ. Ἠμπορεῖτε νὰ δώσητε πίστιν εἰς τοὺς λόγους μου. Ὁ κύριος Λόσμπερν εἶπε κατὰ λέξιν, ὅτι θὰ ζήσῃ αὕτη ἵνα ἐπὶ πολλὰ ἀκόμη ἔτη μᾶς καθιστᾷ εὐτυχεῖς. Τὸ ἤκουσα ὁ ἴδιος.»

Καὶ δάκρυα ἔτρεχον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ὄλιβερ, ἀναμιμνησκομένου τῆς τοσαύτην χαρὰν προξενησάσης σκηνῆς ἐκείνης. Ὁ νέος ἀπέστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἔμεινεν ἐπί τινας στιγμὰς σιωπῶν.

Πολλάκις ἐφάνη εἰς τὸν Ὄλιβερ, ὅτι ἤκουσε τὸν νέον ὀλολύζοντα, ἀλλ' ἐροβήθη μήπως τὸν ἐνοχλήσῃ (διότι κατενόει κάλλιστα τί ἠσθάνετο ἐκεῖνος), καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ προσθέσῃ τι, ἀλλ' ἐσιώπα, προσποιούμενος ὅτι ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀνθοδέσμην του.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ κύριος Τζάιλς, πάντοτε μὲ τὸν βαμβακηρὸν σκοῦφον ἐπὶ κεφαλῆς, ἐκάθητο ἐπὶ τῆς βαθμίδος τῆς ἁμάξης, στηρίζων τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῶν γονάτων, σπογγίζων τὰ δάκρυά του διὰ μεγάλου κυανοῦ μανδηλίου. Ἡ συγκίνησις τοῦ ἀγαθοῦ ἐκείνου θεράποντος δὲν ἦτο προσπεποιημένη, ὡς ἐνέφαινον οἱ ἐρυθροὶ αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ ὅτε ἐκύτταξε τὸν νέον, στραφέντα ἵνα ὁμιλήσῃ αὐτῷ.

«Νομίζω, Τζάιλς, ὅτι καλλίτερον εἶναι νὰ μείνετε εἰς τὴν ἅμαξαν μέχρι τῆς οἰκίας τῆς μητρός μου, εἶπεν· ἐγὼ προτιμῶ νὰ κάμω μερικὰ βήματα, ὅπως συνέλθω προτοῦ νὰ τὴν ἴδω. Νὰ εἰπῆτε πῶς ἔφθασα.

— Σᾶς ζητῶ συγγνώμην, κύριε Ἐρρῖκε, εἶπεν ὁ Τζάιλς τινάσσων διὰ τοῦ κυανοῦ μανδηλίου τὴν κόνιν τῶν ἐνδυμάτων του· ἐὰν συγκατενεύατε νὰ ἐπιφορτίσητε τὸν ἅμαξᾶν μὲ τὴν παραγγελίαν ταύτην θά με ὑποχρεώσητε τὰ μέγιστα. Δὲν εἶναι πρέπον αἱ ὑπηρέτριαι νά με ἴδωσιν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Δὲν θὰ δύναμαι πλέον εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἐξασκῶ κἀμμίαν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν.

— Καλὰ, εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος Μαυλάη, μειδιῶν. Κάμετε ὅπως ἀγαπᾶτε. Εἰπέτε εἰς αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ ἐμπρὸς, ἐὰν θέλετε νὰ ἔλθητε πεζὸς μαζί μας. Μόνον κάμετέ μου τὴν χάριν νὰ ἐκβάλετε αὐτὸν τὸν σκοῦφον, διότι ἄλλως δυνατὸν νά μας ἐκλάβωσιν ὡς συνοδίαν μετημφιεσμένων.»

Ὁ κύριος Τζάιλς μετὰ τρόμου ἀνελογίσθη ὁπόσον ἀλλόκοτος ἦτο ἡ ἐνδυμασία του, ἀφεῖλε τὸν σκοῦφον καὶ ἔκρυψεν αὐτὸν εἰς τὸ θυλάκιόν του· εἶτα ἐρόρεσεν ἕνα πῖλον, ὃν ἔλαβεν ἐκ τῆς

ἁμάξης, μεθ' ὃ ὁ ἁμαξηλάτης ἐμάστισε τοὺς ἵππους, ὁ δὲ Τζάιλς, ὁ κύριος Μαιυλάη καὶ ὁ Ὄλιβερ ἠκολούθησαν πεζῇ καὶ ἐν ἡσυχίᾳ.

Ἐν ᾧ περιεπάτουν ὁ Ὄλιβερ παρετήρει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν περιέργως τὸν νεοελθόντα. Ἐφαίνετο οὗτος εἰκοσιπενταέτης τὴν ἡλικίαν, καὶ ἦτο ἀναστήματος μετρίου. Ἡ φυσιογνωμία του ἦτο εὐειδὴς καὶ ἐμαρτύρει τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ χαρακτῆρός του, τὸ δὲ παράστημα αὐτοῦ ἦν εὐγενὲς καὶ ἑλκυστικόν. Παρὰ τὴν διαφορὰν τῆς ἡλικίας, τοσαύτην καταπληκτικὴν ὁμοιότητα εἶχε πρὸς τὴν πρεσβύτιδα, ὥστε οὐδόλως ὁ Ὄλιβερ θὰ ἐδυσκολεύετο νὰναγνωρίσῃ τὴν συγγένειαν αὐτῶν, καὶ ἂν ὁ νέος δὲν ἐκάλει αὐτὴν προηγουμένως μητέρα του.

Ἡ κυρία Μαιυλάη περιέμενε μετ' ἀνυπομονησίας νὰ ἴδῃ τὸν υἱόν της, ἡ δὲ συνάντησις αὐτῶν συνεκίνησε τὰ μέγιστα ἀμφοτέρους.

«Ὦ μῆτέρ μου! εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ ὁ νέος. Διατί νὰ μή με εἰδοποιήσετε ταχύτερον;

— Σοὶ ἔγραψα, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλάη· ἀλλὰ μετὰ ὡριμωτέραν σκέψιν, ἀπεφάσισα νὰ μὴ στείλω τὴν ἐπιστολὴν προτοῦ ἀκούσω τὴν γνώμην τοῦ κυρίου Λόσμπερν περὶ τῆς ἀσθενοῦς.

— Ἀλλὰ διατί, εἶπεν ὁ νέος, διατί νά με ἐκθέσητε εἰς τοσούτῳ σκληρὰν δοκιμασίαν. Ἐὰν ἡ Ῥόζα.... δὲν δύναμαι νὰ τελειώσω τὴν φράσιν. Ἐὰν ἡ ἀσθένεια ἐλάμβανεν ἄλλην τροπήν, θὰ συνεχωρεῖτε ποτὲ τὸν ἑαυτόν σας διὰ τὴν ἀργοπορίαν ταύτην, καὶ ἐγὼ πῶς ἠδυνάμην νὰ πολαύσω πλέον στιγμὴν ἡσυχίας;

— Ἐὰν τοιαύτη δυστυχία συνέβαινεν, Ἐρρῖκε, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη, πιστεύω ὅτι ἡ ἡσυχία σου μεγάλως ἴσως θὰ ἐταράσσετο, καὶ ὅτι ἡ διαφορὰ μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν εἰς τὴν ἔλευσίν σου εἰς οὐδὲν θὰ συνετέλει.

— Διατί νὰ λέγετε ἴσως, μῆτέρ μου; ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ νέος· εἰξεύρετε κάλλιστα, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθὲς, καὶ ὅτι οὐδέποτε θὰ εἶχον ἡσυχίαν, οὐδὲ θὰ ἐγνώριζον τί σημαίνει εὐτυχία, ἄν μας ἔπληττε τοιαύτη συμφορά. Τὸ εἰξεύρετε, μῆτέρ μου· δὲν εἶναι δυνατὸν νἀγνοῆτε τοῦτο.

— Εἰξεύρω ὅτι εἶναι ἀνταξία τῆς διακαεσέρας καὶ ἀγνοτέρας ἀγάπης, ἣν δύναται νὰ παράσχῃ καρδία ἀνδρὸς, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη. Εἰξεύρω ὅτι ἡ πλήρης στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεως καρδία αὐτῆς, ἀπαιτεῖ εἰς ἀντάλλαγμα στοργὴν ἔκτακτον, στοργὴν βαθεῖαν καὶ διαρκῆ. Ἐὰν δὲν εἶχον τὴν πεποίθησιν ταύτην, ἐὰν ἐπὶ πλέον δὲν εἴξευρον ὅτι ἡ ἀστάθεια ἐκείνου, ὃν ἤθελε τυχὸν ἀγαπήσει, θὰ συνέτριβε τὴν καρδίαν της, δὲν θὰ ἐθεώρουν πλέον τοσοῦτον δυςχερῆ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντός μου, καὶ δὲν θὰ ὁρίστατο πλέον τοιοῦτον ἀγῶνα ἡ ψυχή μου, διότι ἀκολουθῶ τὴν ὁδὸν, ἣν νομίζω ὅτι ἐπιβάλλει τὸ καθῆκον καὶ ἡ τιμή.

— Μὲ κρίνετε κακῶς, μῆτέρ μου, εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος. Μὲ θεωρεῖτε παιδάριον, μὴ ἔχοντα συνείδησιν ἐμαυτοῦ, καὶ ἀπατώμενον περὶ τῶν ἐνδομύχων καὶ ἀρίστων αἰσθημάτων μου;

— Πιστεύω, ἀγαπητόν μοι τέκνον, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλάη, ἐπιθεῖσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου του, ὅτι ἡ νεότης αἰσθάνεται πολλάκις εὐγενεῖς ἀλλ' οὐχὶ διαρκεῖς ὁρμὰς, καὶ δὲν βλέπει τις σπανίως νέους, ὧν ἡ ζέσις σβέννυται εὐθὺς ὡς πληρωθῇ ὁ πόθος αὐτῶν. Καὶ πρὸ πάντων πιστεύω, προσέθηκεν ἀτενίσασα τὸν υἱόν της, ὅτι ἂν νέος φύσεως ἐνθουσιώδους, φλογερᾶς καὶ φιλοδόξου, νυμφευθῇ γυναῖκα, ἧς τὸ ὄνομα φέρει κηλῖδα, οὐχὶ ἐκ σφάλματος αὐτῆς τῆς γυναικὸς, ἀλλ' ὅμως κηλῖδα δι' ἣν οἱ χυδαῖοι θεωροῦσι καὶ τὰ τέκνα συνυπεύθυνα τῷ πατρὶ, καὶ δι' ἣν θὰ ψέγωσιν αὐτὴν τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἐγκριτοτέραν καταλάβῃ ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν, πρὸς κορεσμὸν τοῦ φθόνου των διὰ λοιδόρων σαρκασμῶν, πιστεύω ὅτι δυνατὸν νὰ συμβῇ ὁ νέος ἐκεῖνος, ὅσον ἀγαθὸς καὶ γενναῖος καὶ ἂν ᾖ φύσει, νὰ μετανοήσῃ διὰ τοὺς δεσμοὺς οὓς συνῆψεν ἐν τῇ νεαρᾷ αὐτοῦ ἡλικίᾳ, καὶ ἡ σύζυγός του νὰ θλίβηται, νὰ τήκηται, κατανοοῦσα ὅτι ἐκεῖνος μετενόησε.

— Μῆτέρ μου, ἀπεκρίνατο ὁ νέος μετ' ἀνυπομονησίας, ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος θὰ ἦτο ἀγροῖκος ἐγωϊστὴς, ἀνάξιος νὰ καλῆται ἀνὴρ, καὶ ἀνάξιος πρὸ πάντων τῆς γυναικὸς περὶ ἧς ὁμιλεῖτε.

— Σκέπτεσαι τοιουτοτρόπως τώρα, Ἐρρῖκε, ἀπεκρίνατο ἡ μήτηρ.

— Καὶ θὰ σκέπτωμαι τοιουτοτρόπως πάντοτε. Αἱ βάσανοι, ἃς ὑπέστην κατὰ τὰς τελευταίας δύο ἡμέρας μοὶ ἀποσπῶσι τὴν εἰλικρινῆ ὁμολογίαν πάθους, τὸ ὁποῖον, εἰξεύρετε καλῶς, δὲν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς χθὲς, οὐδ' εἶναι κοῦφον καὶ παιδαριῶδες! Ἡ Ῥόζα, ἡ ἁγνὴ αὕτη καὶ θελκτικωτάτη κόρη, κυριεύει τοσοῦτον τὴν καρδίαν μου, ὅσον οὐδέποτε γυνὴ ἐκυρίευσε τὴν καρδίαν ἀνδρός. Αὕτη εἶναι τὸ κέντρον καὶ ὁ σκοπὸς πάσης μου σκέψεως, παντὸς σχεδίου, πάσης ἐλπίδος μου. Ἂν ἐναντιωθῆτε εἰς τὸν ἔρωτά μου, θὰ με καταστήσετε διὰ παντὸς δυστυχῆ.... Μεταβάλετε τὴν περὶ ἐμοῦ γνώμην σας, ἀγαπητὴ μῆτερ, μὴ παραγνωρίζετε τὰ ἐνθερμότατα τοῦ υἱοῦ σας αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης προσοχῆς ἀξιοῖτε.

— Ἐρρῖκε, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάυ, ἐπειδὴ ἴσα ἴσα εἰξεύρω τὴν ἀξίαν εὐαισθήτων καὶ φιλοστόργων καρδιῶν, ἐπεθύμουν νά τας προφυλάξω ἀπὸ πάσης προςβολῆς· ἀλλ' ἀρκετὰ εἴπομεν νομίζω περὶ τοῦ θέματος τούτου νῦν.

— Ἂς ἀνατεθῇ λοιπὸν εἰς τὴν Ῥόζαν νἀποφασίσῃ περὶ πάντων, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος. Δὲν πιστεύω ὅτι ἐπὶ τοσοῦτον ἐμμένετε ἐν τῇ ἰδέᾳ σας, ὥστε νά μοι παρεμβάλητε προσκόμματα καὶ παρ' αὐτῇ.

— Ὄχι, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη· ἀλλ' ἐπεθύμουν νὰ σκεφθῇς προηγουμένως ὡρίμως.

— Ἐσκέφθην λίαν ὡρίμως, ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος μετὰ ζωηρότητος. Πολλὰ ἤδη ἔτη, μῆτέρ μου, τὸ αὐτὸ μόνον κάμνω, ἀφ' ὅτου ἦλθον εἰς θέσιν νὰ σκέπτωμαι σπουδαίως. Τὰ αἰσθήματά μου εἰσὶ σταθερὰ καὶ ἀκλόνητα, καὶ τοιαῦτα ἔσονται πάντοτε. Διατί νὰ βραδύνω τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν δι' ἀναβολῶν ἀσκόπων; Οὐχί! πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου ἀνάγκη ἡ Ῥόζα νά με ἀκούσῃ.

— Θά σε ἀκούσῃ, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη.

— Ἐκ τοῦ τόνου μὲ τὸν ὁποῖον λέγετε τοῦτο, μῆτέρ μου, δύναμαι νὰ εἰκάσω ὅτι θά με ἀκούσῃ μὲ πολλὴν ψυχρότητα, εἶπεν ὁ νέος ἀνησύχως.

— Ψυχρῶς ὄχι, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ πρεσβῦτις· τοὐναντίον μάλιστα.

— Πῶς! ἀνεφώνησεν ὁ νέος· μήπως ἔχει συμπάθειαν πρὸς ἄλλον τινά;

— Βεβαίως ὄχι, εἶπεν ἡ μήτηρ· διότι, ἐκτὸς ἂν μεγάλως ἀπατῶμαι, εἶναι πλήρης ἀγάπης πρὸς σέ. Ἤθελον νὰ εἴπω τοῦτο, ἐξηκολούθησε λέγουσα, ἰδοῦσα τὸν υἱόν της ἕτοιμον νά την διακόψῃ· προτοῦ νὰ ἐξαρτήσῃς ἀνεπιφυλάκτως ἐκ μιᾶς ἐλπίδος τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν σου, σκέφθητι μικρὸν, ἀγαπητόν μοι τέκνον, καὶ συλλογίσθητι περὶ τῆς τιμῆς τῆς Ῥόζας, καὶ κρῖνον πόσον ἐπὶ τῆς ἀποφάσεώς της δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἡ γνῶσις τῆς μυστηριώδους αὐτῆς γεννήσεως· διότι ἐγκαρδίως εἶναι ἀφωσιωμένη ἡμῖν καὶ εὐγενὴς αὐταπάρνησις διακρίνει πάντοτε αὐτὴν καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις.

— Τί ἐννοεῖτε διὰ τούτου;

— Ἀφίνω εἰς σὲ τὴν φροντίδα νὰ μαντεύσῃς, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλάη. Ἀνάγκη νὰ ὑπάγω νὰ εὕρω τὴν Ῥόζαν.... καὶ, ὁ Θεὸς βοηθός!

— Θά σας ἐπανίδω ἀπόψε; εἶπεν ὁ νέος μετὰ ζωηρότητος.

— Ὅταν ἀφήσω τὴν Ῥόζαν.

— Θὰ τῇ εἴπητε ὅτι εὑρίσκομαι ἐνταῦθα; ἠρώτησεν ὁ Ἐρρῖκος.

— Ἀναμφιβόλως.

— Καὶ θὰ τῇ εἴπητε ὅλους τοὺς πόνους μου, τὴν ἀγωνίαν μου καὶ τὸν διάπυρον πόθον τοῦ νά την ἴδω.... Δὲν θά μοι ἀρνηθῆτε τοῦτο, μῆτέρ μου;

— Ὄχι, ἀπεκρίνατο ἡ πρεσβῦτις. Θά τα μάθῃ ὅλα.»

Καὶ θλίψασα φιλοστόργως τὴν χεῖρα τοῦ υἱοῦ της, ἐξῆλθε μετὰ σπουδῆς.

Ἕπεται συνέχεια. **Π

Ἑλληνικῶν

ΤΟ ΕΝ ΜΟΣΧΑ ΠΡΩΤΟΝ ΚΑΦΕΝΕΙΟΝ

Ἐν ταῖς ἐν Μόσχᾳ ἐκδιδομέναις *Εἰδήσεσι τοῦ ἐν Μόσχᾳ δημαρχείου*, γράφει ὁ «Παρνασσὸς,» ὁ ῥῶσσος ἀρχαιολόγος Μαρτίνοβ κατεχώρισε λίαν περιέργους ἀρχαιολογικὰς ἐκθέσεις περὶ τῶν ὁδῶν τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης κοιτίδος τῶν Μοσχοβιτῶν. Μεταξὺ ἄλλων περιέργων ἀναφέρεται ὅτι μία τῶν ὁδῶν τῆς Μόσχας μέχρι τοῦδε ὀνομάζεται *Ἰστεριήσκη, περεούλοκ*. Τίς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι τὸ ὄνομα ταύτης τῆς ὁδοῦ εἶνε ἑλληνικῆς καταγωγῆς; Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ ἐξηγεῖ τοῦτο ὁ κ. Μαρτίνοβ. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, κειμένῃ παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ μονῇ ἀριστερόθεν πρὸς τὸ Κρεμλῖνον, ἐν σκολιᾷ ὁδῷ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἐν Μόσχᾳ ἱδρυθὲν καφενεῖον, ἔνθα κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας συνηθροίζοντο οἱ ἐκεῖ παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες, συζητοῦντες περὶ τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν ὑποθέσεων, ἔτρωγον διάφορα φαγητά, ἔπινον οἶνον θερμὸν, καφὲ καὶ ἐκάπνιζον. Τὴν συνέλευσιν ταύτην ἀπεκάλουν οἱ Ἕλληνες *Ἑστιατόριον*· ἀλλ' οἱ Ῥῶσσοι ταχέως παρεμόρφωσαν τὴν ξένην λέξιν καὶ ἤρξαντο ἀποκαλοῦντες ὅπως τὸ καφενεῖον τοῦτο οὕτω καὶ τὰ λοιπὰ ὅμοια αὐτῷ ξενοδοχεῖα καὶ πανδοχεῖα *ἰστέριγιη* καὶ μεταγενέστερον *ἀβστέριγιη*.

Ο ΚΑΛΤΣΟΔΕΤΗΣ

Ἐν τινι γαλλικῇ ἐφημερίδι ἀναγινώσκομεν τὴν ἑπομένην βραχεῖαν ἱστορίαν ὑπὸ τὴν ἔποψιν, ἐννοεῖται, τῆς ἐνδυμασίας περὶ τοῦ καλτσοδέτου, τοῦ μέρους τούτου τοῦ τόσον.... ἀπαραιτήτου τοῦ γυναικείου ἱματισμοῦ·

«Ὁ καλτσοδέτης χρονολογεῖ τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ σπουδαιότητα κυρίως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', θεωρηθεὶς οὐχὶ ὡς μικρὸν ἀπόκρυφον μέρος τοῦ ἱματισμοῦ, ἀλλ' ὡς ἀληθὲς κόσμημα τῆς ὅλης ἐνδυμασίας. Οὐχ ἧττον καὶ πρὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ὁ καλτσοδέτης ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν γυναικῶν ὡς ἀντικείμενον πολυτελείας. Ἐν τινι πραγματείᾳ περὶ τοῦ θέματος τούτου δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ Paris-Journal, λέγεται ὅτι ὁ καλτσοδέτης περιετυλίσσετο ὑπὲρ τὸ γόνυ προσαρτώμενος ἐκεῖ διὰ πολυτελῶν πορπῶν καὶ κρίκων καλουμένων blouque, fermaur ἢ mordans. Ὅταν αἱ κυρίαι ἵππευον ἄφινον ἐντελῶς καταφανῆ τὴν κνήμην των περιφυλακισμένην ἐντὸς περικνημίδος μεταξίνης πλουσιώτατα εἰργασμένης, καὶ ἐπεδείκνυον εἰς πάντων τὰ ὄμματα καλτσοδέτας ἐκ πολυτίμων μετάλλων μεγίστης ἀξίας.

Ἐνίοτε οἱ καλτσοδέται ἐχρησίμευον καὶ ὡς ἰδιάζον ἔμβλημα. Οὕτως ὅταν δούκισσα τῆς Αὐρηλίας περιῆλθεν εἰς χηρείαν ἐκόσμησε τοὺς ἑαυτῆς διὰ ἐγκαύστων δακρύων καὶ φύλλων ἴου τοῦ τριχρόου (pensée) ἐναλλὰξ, ὅπως δείξῃ τὴν θλῖψιν αὐτῆς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀνδρός.

Ἱστορεῖται ὅτι ἡ Μαρία Στούαρτ, ἧς ἡ κνήμη ἦτό τι θαυμάσιον, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξώθησε τὴν φιλαρέσκειαν καὶ τὴν ψυχικὴν ἀταραξίαν ὥστε ἐπιμελῶς νὰ φροντίσῃ ἡ ὑπόδησις αὐτῆς νὰ ἔχῃ χρῶμα μετάξης, νὰ εἶναι δ' ἐπεξειργάσμένη διὰ

χρυσοῦ νήματος καὶ νὰ προσαρμόζεται καλῶς εἰς τὸν πόδα της· πρὸς δὲ αἱ καλτσοδέται της νὰ τεθῶσι καλῶς· ταῦτα δὲ τὴν ἡμέραν τῆς ἀποκεφαλίσεώς της.

Ἐὰν πρέπῃ νὰ πιστεύσωμεν τὸν Βραντὼμ, ἡ Ῥαχὴλ κατεσκεύασε καλτσοδέτας ἐξ ἐγκαύστου καὶ ἐπ' αὐτῶν δι' ἀδαμάντων ἐνεκόλαψε τὸ ἑξῆς λόγιον· «Honni soit qui point n'y pense», ἀνάστροφος ἔκφρασις ἀλλὰ πρωτότυπος καὶ ὅλως γυναικεία τοῦ περιφήμου ῥητοῦ τοῦ Ἐδουάρδου Γ'.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας οἱ καλτσοδέται ἀπώλεσαν πολὺ τῆς ἀρχαίας αὐτῶν μεγαλοπρεπείας· ὑπάρχουσιν ἔτι πολύτιμοι καὶ καλοί· ἀλλὰ οὐκέτι κοσμοῦνται διὰ πολυτίμων λίθων, οὐδὲ δεικνύονται, μολονότι ἐνίοτε λανθάνον ἀνάσυρμα φορέματος καθιστᾷ αὐτοὺς ὁρατούς.» **

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

12.

Κλέπτης ἁρπάσας τὴν ἅλυσιν τοῦ ὡρολογίου κυρίου τινὸς ἐτράπη εἰς φυγήν. Φθὰς εἰς μέρος ἀσφαλὲς ἐξετάζει τὴν λείαν καὶ ἀνακαλύπτει ὅτι ἦτο κίβδηλος.

— Ἐξέλιπε πλέον καὶ ἡ καλὴ πίστις! ἀναφωνεῖ τότε βαθέως σκυθρωπάζων.

13.

Δήμαρχός τις ἐξέδοτο τὴν ἑξῆς γνωστοποίησιν: «Σήμερον ἄρχονται αἱ ἐξετάσεις τῶν δημοτικῶν σχολείων κατὰ τὴν ἀκόλουθον τάξιν·

Ἀπὸ τῆς 9 π. μ. τῶν ἀρρένων.

Ἀπὸ τῆς 1 μ. μ. τῶν θηλέων.

Ἀπὸ δὲ τῆς 3 μ. μ. τῶν λοιπῶν.»

Ι. Σ. Κ.

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

49.

Οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος εἶναι, οὔτε τόσον εὐτυχὴς, οὔτε τόσον δυστυχὴς, ὅσον φαντάζεται ὅτι εἶναι.

50.

Ὁ εἰς ἑαυτὸν ἀποδίδων ἔξοχα προτερήματα σεμνύνεται ἐν τῇ δυστυχίᾳ, διὰ νὰ καταπείσῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους, ὅτι εἶναι ἄξιος τῶν προσβολῶν τῆς τύχης.

51.

Οὐδὲν καταβάλλει τὴν ἔπαρσιν τοῦ ἀνθρώπου τόσον, ὅσον ἡ ἐπιστροφὴ αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἐξέραμα.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Φαίνεται (τίς δὲν ἔπαθε τοῦτο;) ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη εὐτυχία, μόλις ἀνέλθῃ εἰς ὕψος τι, ἐπισπᾷ τὸν κεραυνόν. (Octave Feuillet).

⁂ Τὸ πραγματικὸν μέρος τοῦ βίου εἶνε ὁ ἀηδὴς καὶ σαπρὸς βόρβορος, ὃν ἡ ἄμπωτις τῶν αἰγιαλῶν καταλείπει ὀπίσω, ἀποχωροῦντος τοῦ γλαυκοῦ κύματος μ' ὅλην τὴν φαιδρὰν συνοδίαν τῶν ἐπ' αὐτοῦ διολισθαινουσῶν λέμβων, τῶν λευκοπτέρων πλοίων καὶ τοῦ ἐναρμονίου τῶν ὑδάτων φλοίσβου. (Κ^α Stow).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Τελετὴ περίεργος ἐγένετο ἐσχάτως ἐν Σιὰμ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν λευκῶν ἐλεφάντων, ἑνὸς τῶν εἰδώλων τῆς χώρας ταύτης. Ὁ ἐλέφας οὗτος, ὅστις ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1770, ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν τῷ ἐν Βανγκὼκ ναῷ του. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ λευκὴ αὕτη θεότης, ἣν ὁλόκληρος λαὸς λατρεύει, εἶνε τὸ ἔμβλημα τοῦ βασιλείου τοῦ Σιάμ. Ἕκαστος λευκὸς ἐλέφας κέκτηται τὸ ἀνάκτορόν του, σκεύη ἐκ χρυσοῦ καὶ φάλαρα κεκοσμημένα ὑπὸ πολυτίμων λίθων. Πλῆθος μανδαρίνων εἶνε προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ τὸν τρέφουσι διὰ πλακούντων καὶ ζαχαροκαλάμου. Μόνον ἐνώπιον τοῦ βασιλέως τοῦ Σιὰμ κλίνει τὸ γόνυ καὶ ὁ χαιρετισμὸς οὗτος τῷ ἀνταποδίδεται ὑπὸ τοῦ μονάρχου. Εἰς τὸ τελευτῆσαν εἴδωλον ἔκαμον μεγαλοπρεπῆ κηδείαν, ἣν ἑκατοστὺς ἱερέων Βουδιστῶν ἠκολούθει. Οἱ ἐπιζῶντες τρεῖς λευκοὶ ἐλέφαντες, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ πλήθους λαοῦ, συνώδευσαν τὸ νεκρικὸν ἅρμα μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Μενὰμ, ἔνθα ὁ Βασιλεὺς καὶ οἱ ἐν τέλει ὑπεδέχθησαν τὸν νεκρὸν, ὅπως ταφῇ. Ἅπαντα τὰ ἐπὶ τοῦ Μενὰμ πλοῖα καὶ αἱ οἰκίαι, εἰς 60,000 ἀνερχόμεναι, ἦσαν κεκοσμημέναι διὰ σημαιῶν ποικιλοχρόων.—Ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ λευκοῦ ἐλέφαντος διατελεῖ καὶ ἡ Βιρμανία. Ὁ λοχαγὸς Ἐρρῖκος Γοὺλ, ὅστις ἔλαβε τὴν τιμὴν νὰ προσκυνήσῃ, ἐν ἔτει 1855, τὸ βιρμανικὸν εἴδωλον, γράφει ὅτι ἡ ὑψηλότης του εἶνε ὑπερμεγέθης· ἡ κεφαλὴ εἶνε ὡραία καὶ οἱ ὀδόντες μεγαλοπρεπεῖς. Ἡ τιάρα του, διότι «ὁ κύριος λευκὸς ἐλέφας» ἔχει κάλυμμα ὡς τὸ τοῦ Πάπα, εἶνε ἐξ ἐριούχου ἐρυθροῦ καὶ κοσμεῖται ὑπὸ μεγάλων ῥουβινίων καὶ μεγαλοπρεπῶν ἀδαμάντων.

〰 Ἐν τῷ Πορτογαλλικῷ διαμερίσματι τῆς Παγκοσμίου Ἐκθέσεως ὑπῆρχον 12 φιάλαι οἴνου τῆς Μαδέρας, ἡλικίας ἐννενήκοντα ἐτῶν, ὧν ἑκάστη ἐτιμᾶτο 87 φράγκων. Ἐν Μαδέρᾳ, μία φιάλη τοῦ οἴνου τούτου, δέκα ἐτῶν ἡλικίας, τιμᾶται φρ. 8. Ἡ τιμὴ αὕτη αὐξάνει κατ' ἓν φράγκον κατ' ἔτος.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Θέλετε νὰ παλλάξητε τὰ παιδία τῶν δεινῶν ἐνοχλήσεων ἃς ἐπιφέρουσιν αἱ χιονίστραι, αἱ ῥαγάδες καὶ ὁ δυσάρεστος ἐκεῖνος κνισμὸς τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν; Ἐμβάλλετε τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν εἰς λουτρὸν χλιαρὸν ἐρυθροῦ οἴνου συχνάκις καὶ εὐθὺς ἀπὸ τοῦδε, πρὶν ἢ ἀναφανῶσι τὰ ὀχληρὰ ταῦτα τοῦ ψύχους δῶρα.

ΑΘΗΝΗΣΙ.—ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.